

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

ИП2б – Инструментариум за обучители за подготовка, провеждане и оценка на комбинирано обучение и учене

Програма Еразъм+

Проект „Повишаване капацитета на обучители и учители -
учене/преподаване на живо и он-лайн“

Трансформативно обучение чрез комбиниран подход

ИМЕ НА ПРОЕКТА	Повишаване капацитета на обучители и учители – учене/преподаване на живо и он-лайн
НОМЕР НА ПРОЕКТА	2020-1-RO01-KA204-080401
ИНТЕЛЕКТУАЛЕН ПРОДУКТ	Наръчник (а) и Инструментариум (б) към Обучение за обучители – Преход към комбинирано учене „Инструментариум за обучители за подготовка, провеждане и оценка на комбинирано обучение и учене“
НИВО НА РАЗПРОСТРАНЕНИЕ	Публично
ВАРИАНТ/ ДАТА	Окончателен вариант, декември 2022
КЛЮЧОВИ ДУМИ	Материали за обучение/преподаване/обучение, Инструменти за обучение, Дигитални инструменти, Учебни дейности, Инструменти за проектиране на обучение, Методология на участието, Активна методология, Образование за възрастни, Смесено обучение, Трансформативно обучение, Среди за учене.
РЕЗЮМЕ	<p>Този документ събира някои инструменти за обучение, считани за полезни интегрирането на смесена перспектива в рамките на процес на обучение и учене.</p> <p>Като се има предвид специфичната перспектива на обучение за обучители, възприета в този инструментариум, инструментите за обучение са предназначени за извършване на дейности, свързани с процеса на обучение: от фазата на проектиране до неговото предоставяне, мониторинг и оценка. Според тяхната функция в рамките на и по време на процеса на обучение инструментите са изброени и групирани по различни начини за аналитични цели. В смесена перспектива всички предложени категории съдържат както аналогови, така и дигитални инструменти, а изборът, използването или отхвърлянето на инструменти в рамките на някои категории варират по отношение на учебната среда, към която се отнасят или в която се прилагат. Някои инструменти и дейности са описани подробно, като се подчертават възможностите и ограниченията при използването им в специфични учебни среди.</p> <p>Всички разсъждения, представени Инструментариума, са разработени въз основа на обучението на обучители (февруари-юли 2022 г.), пилотирано в рамките на международния проект Еразъм + „Повишаване капацитета на обучители и учители – учене/преподаване на живо и он-лайн“.</p>
АВТОРИ	Силвия Дестро, старши обучител и автор на обучителни програми Център за международно сътрудничество, Тренто, Италия Джована Делл'Аморе, старши обучител и автор на обучителни програми, Център за международно сътрудничество, Тренто, Италия Елиза Рапети, старши обучител и автор на обучителни програми, консултант

Контекст и причини за Инструментариум за обучители за „Комбиниран трансформативен подход на обучение“

Общата цел на проекта Е+ „Повишаване капацитета на обучители и учители – учене/преподаване на живо и он-лайн“ е развитието на компетенциите на обучители, учители и възпитатели, работещи в образователната и социалната сфера, за насърчаване и подкрепа на преход към комбиниран подход на обучение-учене.

За да постигне тази цел, проектът предвижда два интелектуални продукта (ИП), специално посветени на подкрепа за обучение на обучители, които вече работят върху (или възнамеряват да насочат работата си към) развитието на компетентности за глобално гражданство и популяризиране на правата на човека, интегрирайки своя подход към комбинирана (т.е. дигитална плюс аналогова) перспектива на обучение.

Тези ИП са замислени, както следва:

- ИП1 Обучителна програма за обучители за трансформиращо комбинирано обучение
- ИП2 а) Ръководство за обучение на обучители и б) Инструментариум за обучение на обучители за комбинирано обучение

Споменатите интелектуални продукти предлагат път за задълбочен размисъл относно дизайна, предоставянето и оценката на смесени обучителни преживявания, замислени като трансформиращи процеси в съответствие с визията и мисията на Глобалното гражданско образование (ГГО) и Обучението по правата на човека (ОПЧ).

Те функционират като интегриран набор от концептуални и оперативни инструменти, от които се очаква да подкрепят обучаващите на обучители, интегриращи смесен подход в процеса на обучение и учене, придружавайки ги да преосмислят процеса на проектиране на обучение (метод и инструменти), интегриран с цифрови елементи (перспектива, инструменти, технологии) и да ги подкрепят в съответното обучение на тяхната целева група.

Цели и основни задачи на Инструментариума

Инструментариумът (ИП2b), заедно с Обучителната програма (ИП1) и Наръчника (ИП2a), възнамерява да допринесе за дефинирането на минимални измерения за интегриране на „подход на смесено обучение“ в рамките на процес на обучение, ориентиран към ГГО и ОПЧ.

По-специално, инструментариумът:

- предоставя на обучителите концептуални и оперативни инструменти, „пилотирани и тествани“ в среда за смесено обучение¹. Предложените инструменти се считат за полезни и ефективни, за да се приеме и интегрира „смесена“ перспектива в процеса на обучение (така че обучителите да могат на свой ред да подкрепят преподавателите и учителите при приемането и интегрирането на този подход в тяхната работа);
- предоставя примери за това как една смесена перспектива може да бъде интегрирана в целия процес на обучение (дизайн, доставка, оценка);
- помага за изграждането на общ и споделен набор от "нови" или "традиционни" инструменти за обучение, като в същото време насърчава развитието на лични и творчески начини за интегриране на собственото обучение и практиката на преподаване.

Тук ГГО и ОПЧ се разглеждат като концептуални и практически референтни рамки, тъй като процесът на обучение е замислен като трансформиращо действие (насочено към насърчаване на индивидуална, организационна и социална промяна в съответствие с подхода на ГГО). Следователно инструментите за обучение се подбират съответно.

Цел

Инструментариумът е насочен към обучители на обучители и включва всички образователни роли, участващи във формални и неформални образователни контексти - ориентирани към развитието на компетентности за глобално гражданство и популяризиране на правата на човека.

Структура и съдържание

---

¹ Програма за обучение на обучители (вижте ИП1) беше пилотирана в периода 11 февруари и 17 юни 2022 г.

Инструментариумът събира инструменти за проектиране, предоставяне и оценка на трансформиращ смесен процес на обучение и учене в съответствие с подхода на Глобалното гражданско образование. Инструментите за обучение и учене са потенциално безкрайни, винаги могат да бъдат създадени нови, а използването на дигитални допълнително разширява възможността за експериментиране. Представената селския е вдъхновена от обучението на обучители „Трансформиращо обучение чрез смесен подход. Предложение за обучение за обучители“. Инструментите са представени в техните теоретични аспекти, както и с фокус върху приложението им в специфични учебни среди и според функцията, която са изпълнявали по време на пилотния процес на обучение. Всички представени инструменти са били използвани и тествани по време на споменатия процес на обучение. Изборът е направен според:

- уместността по отношение на смесената перспектива;
- ефективността, показана по време на обучителния процес;
- приносът към създаването на по-уважителна и приобщаваща учебна среда;
- за инструментите или дейностите, тествани в няколко форми, се отчита само основната версия. Други възможни или предложени форми са посочени в описанието.

Инструментариумът е разделен на две части, както следва:

ЧАСТ А - Инструменти за обучение: общ преглед и някои полезни групи за разбиране и използване

Част А предлага някои дефиниции и групиране на инструменти според изпълняваната функция и употребата, предложена по време на обучението на обучители. Следователно инструментите са групирани в пет различни типологии, отнасящи се до тяхната функция по време на процеса на обучение: обобщена таблица показва специфични инструменти за всяка типология и тяхната функция, подчертавайки потенциала и ограниченията по отношение на различните учебни среди.

ЧАСТ Б - Набор от инструменти

Част Б анализира две от типологиите, представени в част А, като се фокусира върху някои конкретни примери и тяхното приложение в контексти на смесено обучение. Голям раздел (раздел 4) е посветен на задълбочения анализ на дигиталните инструменти за обучение и учене и на критериите, ориентиращи техния избор и използване в смесени учебни среди.

Как да четем Инструментариума

Разсъжденията, които са представени чрез двете части на този инструментариум, идват от анализа, разработен по време и след обучението на обучители, пилотирано през първата половина на 2022 г. на международно ниво. Следователно всички съображения, докладвани тук, се основават на директен опит, поставени в диалог с предишния опит на авторите в обучението за възрастни и дизайна на обучението, и с референтната библиография. За да се подчертае приноса на различните източници, текстът включва зелени полета, които се отнасят до елементи, факти, събития, пряко преживяни по време на пилотното обучение на обучители.

Съдържание

ЧАСТ А - Инструменти за обучение: общ преглед и някои полезни групи за разбиране и използване

1. Определение и употреба

Научено от опит: Инструменти и тяхната функция в различни обучителни среди

2. Предпоставки към следните раздели на инструментариума

ЧАСТ Б - Набор от инструменти

Раздел 1. Инструменти за проектиране и управление на обучителни процеси

Раздел 2: Инструменти за оценка на учебния процес

Преди и след обучение

Научено от опит: инструменти преди и след обучение

По време на обучението

Научено от опит: По време на обучението - Дългосрочни инструменти

Научено от опит: По време на обучението - Краткосрочни инструменти

Край на обучението

Научено от опит: Закриване на обучението

Раздел 3: Инструменти за развитие на процеса на обучение и учене (дългосрочни инструменти или дейности) Уводни инструменти и инструменти за изграждане на екип

Научено от опит: Уводни инструменти и инструменти за сформирание на екип

Инструменти и дейности за изследване на предмети, теми, преживявания

Научено от опит: Инструменти и дейности за изследване на предмети, теми, преживявания

Средства и дейности за консолидиране на знания и компетентности

Научено от опит: Инструменти и дейности за консолидиране на знания и компетенции

Раздел 4: Дигитални инструменти за обучение и учене

Някои предпоставки

Смесен подход към цифровите инструменти

Основни дигитални инструменти за управление, развитие и документиране на учебния процес

Научено от опит: Системите за управление на обучението

Научено от опит: Инструмент за съвместан работа, базиран на облак

Научено от опит: онлайн/виртуални дъски

Основни дигитални инструменти за обучение по проектиране в екип

Етични въпроси: включване, поверителност и доверие

Насочващи въпроси при избора и използване на обучителни среди

Списък на фигурите:

Фигура 1 - Стъпки в дизайна на процеса на обучение

Фигура 2 - Различни инструменти за различни функции в континуум

Фигура 3 - Пример за функции и материали, които Системта за управление на обучението може да интегрира

Фигура 4 - Дигитални инструменти, групирани според тяхната функция

Фигура 5 - Инструменти, групирани според различни среди или процеси

Фигура 6 - Различните видове употреба на даден ресурс

Списък на таблиците:

Таблица 1 - Инструменти, използвани в процеса на обучение на обучители, групирани по отношение на тяхната функция и поставени във връзка с различните обучителни среди

Таблица 2 - Инструменти за оценяване в различни бучителни среди

Таблица 3 - Инструменти за дългосрочно обучение в различни обучителни среди

ЧАСТ А - Инструменти за обучение: общ преглед и някои полезни групи за разбиране и използване

1. Определение и употреба

Като се има предвид специфичната гледна точка на обучението на обучители, възприета в този инструментариум, инструментите за обучение тук са представени за извършване на дейности, свързани с процеса на обучение: от неговото начало – фазата на проектиране – до предоставянето му, подкрепено от мониторинг и оценка.

Според тяхната функция в рамките на и по време на процеса на обучение инструментите могат да бъдат артикулирани и групирани по различни начини за аналитични цели. Опитът ни води към следната класификация:

A. Инструменти за проектиране на обучителния процес

B. Инструменти за управление на процеса на обучение: управление на стратегията за обучение и водене на документация

C. Инструменти за оценка и оценка на обучителния процес

D. Инструменти за развитие на процеса на обучение-учене (дългосрочни инструменти/дейности)

E. Инструменти за развитие на процеса на обучение-учене („ad hoc“ инструменти/дейности за обучение)

В смесена перспектива всички тези категории могат да съдържат както аналогови, така и дигитални инструменти, а изборът, употребата или отхвърлянето на инструменти в рамките на някои категории може да варира в зависимост от обучителната среда, към която се отнасят или в която се прилагат (вижте Наръчника - ИП2а, глава 4, за задълбочаване на връзката между обучителна дейност и обучителна среда).

Следната таблица обобщава инструментите, използвани в процеса на обучение на обучители (вижте учебната програма - ИП1), групирани по отношение на тяхната функция и поставени във връзка с различните обучителни среди:

Научено от опит: Инструменти и техните функции в различните обучителни среди

Функция Обучителна среда	A. Подготовка на обучението/ Дизайн	B. Управление: Стратегия и документация	C. Оценка на обучението	D. Развитие на процеса (дългосрочни цели)	E. Развитие на процеса (ad hoc обучителни инструменти и дейности)
ОНЛАЙН СЕМИНАР	<p>Модел на лука</p> <p>Инструменти за оценка на потребностите от обучение</p> <p>Инструменти за цел, задачи и резултати</p> <p>Програма на обучението</p> <p>Схема на обучението</p> <p>План за служителите</p> <p>Таблица за детайлно разписване на сесиите</p> <p>Платформа за онлайн видео конференции</p> <p>Електронна поща</p> <p>Онлайн презентации</p> <p>Онлайн документ</p> <p>Онлайн архив</p>	<p>Таблица за детайлно разписване на сесиите</p> <p>Таблица за детайлно разписване на сесиите</p> <p>Таблица за наблюдение</p> <p>Инструмент за заключителна среща</p> <p>Последваща сесия за дебрифинг</p> <p>Индивидуален дневник на учителя</p> <p>Онлайн презентации</p> <p>Онлайн документ</p> <p>Онлайн архив</p> <p>Система за управление на обучението</p> <p>Виртуална дъска</p>	<p>Инструмент за обратна връзка от заключителна среща</p> <p>Проектни дейности</p> <p>График на проекта SWOC (Силни страни, слаби страни, възможности и предизвикателства)</p> <p>Платформа за онлайн видео конференции</p> <p>Онлайн презентации</p> <p>Онлайн документ</p> <p>Интерактивни бели дъски</p>	<p>Групов договор между участниците в обучението (Създаване на защитена обучителна среда или Нетикет)</p> <p>Техника за обратна връзка (рецензия) от колеги или консултативни групи</p> <p>Проектни дейности</p> <p>Система за управление на обучението</p> <p>Виртуална дъска</p>	<p>Времева рамка</p> <p>Денвен ред</p> <p>Упражнения за запознаване и „разбиване на леда“</p> <p>Упражнения за енергизиране на групата</p> <p>Дейности за сплотяване на екипа</p> <p>Брейнсторминг</p> <p>Презентации (Слайдове/лекция)</p> <p>Двойно интервю с „експерти“</p> <p>Работа и упражнения в групи</p> <p>Мисловни карти</p> <p>Техника за обратна връзка (рецензия) от колеги</p> <p>Дебрифинг в голяма група (пленарна сесия)</p> <p>Пленарна дискусия (Въпроси и отговори)</p>

					<p>Платформа за онлайн видео конференция Онлайн презентации Интерактивни онлайн дъски Виртуални дъски Видео записи</p>
Присъствен семинар	<p>Модел на лука Инструменти за оценка на потребностите от обучение Инструменти за цел, задачи и резултати Програма на обучението Схема на обучението План за служителите Таблица за детайлно разписване на сесиите Платформа за онлайн видео конференции Електронна поща Онлайн презентации Онлайн документ Онлайн архив</p>	<p>Таблица за детайлно разписване на сесиите Таблица за наблюдение Последваща сесия за дебрифинг Индивидуален дневник на учителя Онлайн презентации Онлайн документ Онлайн архив Система за управление на обучението Виртуални дъски</p>	<p>Инструмент за индивидуална рефлексия Инструмент за групова рефлексия Журнал за записки от обучението Онлайн документ</p>	<p>Проект Виртуални дъски Онлайн архив</p>	<p>Обобщение Упражнения за запознаване и „разбиване на леда“ Социометрични игри Упражнения за енергизиране на групата Презентации (Слайдове/лекция) Работа и упражнения в групи Работа по проект Симулации Театър на образите Консултативни групи Дискусии в група Дебрифинг в пленарна сесия Дискусия в пленарна сесия Онлайн презентации Онлайн формуляри</p>
САМОСТОЯТЕЛНА ФОРМА НА ОБУЧЕНИЕ	<p>Модел на лука Инструменти за оценка на потребностите от обучение Инструменти за цел, задачи и резултати Програма на обучението Схема на обучението План за човешките ресурси Таблица за детайлно разписване на сесиите Платформа за онлайн видео конференции Електронна поща Онлайн презентации Онлайн документ Онлайн архив</p>	<p>Схема на обучението Таблица за детайлно разписване на сесиите Онлайн презентации Онлайн документ Онлайн архив Система за управление на обучението Електронни пощи</p>	<p>Въпросници преди и след провеждане на обучението Он-лайн формуляри</p>	<p>Качване на снимка и презентация на виртуална дъска Концептуална карта за съвместна работа Виртуална дъска Интерактивна бяла дъска</p>	<p>Individual distant assignment Presentation (Slide) Readings Exercises Brainstorming Self-reflection activities Индивидуални дистанционни задача Презентация (слайд) Упражнения Брейнсторминг Дейности за саморефлексия Онлайн документ Онлайн презентации Pdf документи Интерактивна бяла дъска Система за управление на обучението</p>
ДЪЛГОСРОЧНО ОБУЧЕНИЕ В ГРУПА	<p>Модел на лука Инструменти за оценка на потребностите от обучение Инструменти за цел, задачи и резултати Програма на обучението Схема на обучението План за човешките ресурси Таблица за детайлно разписване на сесиите</p>	<p>Програма на обучението Схема на обучението Детайлен план на обучението Онлайн презентации Онлайн документи Онлайн архив Система за управление на знанията (LMS) Виртуална дъска за бележки</p>	<p>Проект Онлайн документи Виртуална дъска за бележки</p>	<p>Проект Онлайн документи Виртуална дъска за бележки</p>	<p>Дистанционна задача Проект Материали за четене Система за управление на знанията (LMS) Електронна поща</p>

	<p>Платформа за онлайн видео конференции Електронна поща Онлайн презентации Онлайн документи Онлайн архив</p>				
ХИБРИДНО	<p>Модел на лука Инструменти за оценка на потребностите от обучение Инструменти за цел, задачи и резултати Програма на обучението Схема на обучението План за човешките ресурси Таблица за детайлно разписване на сесиите</p> <p>Платформа за онлайн видео конференции Електронна поща Онлайн презентации Онлайн документи Онлайн архив</p>	<p>Програма на обучението Схема на обучението Скала за наблюдение Сесия за обратна връзка след срещата Индивидуален (личен) дневник на учителя</p> <p>Онлайн презентации Онлайн документи Онлайн архив Система за управление на знанията (LMS) Виртуална дъска за бележки</p>	<p>Инструмент за обратна връзка на заключителната среща Проект</p> <p>Виртуална дъска за бележки Онлайн презентации Онлайн документи</p>	<p>Създаване на общ терминологичен речник Проект</p> <p>Виртуална дъска за бележки Онлайн документи</p>	<p>Упражнение за разчупване на леда, за енергизиране Презентации Групови упражнения Индивидуални упражнения Проект Групови дискусии Обратна връзка в голяма група Дистанционна подкрепа онлайн</p> <p>Платформа за онлайн видео конференции Виртуална дъска за бележки Онлайн презентации</p>
БЮРО ЗА ПОМОЩ (HELPDESK)	<p>Модел на лука Инструменти за оценка на потребностите от обучение Инструменти за цел, задачи и резултати Програма на обучението Схема на обучението План за човешките ресурси Таблица за детайлно разписване на сесиите</p> <p>Платформа за онлайн видео конференции Електронна поща Онлайн презентации Онлайн документи Онлайн архив</p>	<p>Програма на обучението Схема на обучението Скала за наблюдение Сесия за обратна връзка след срещата Индивидуален (личен) дневник на учителя</p> <p>Онлайн презентации Онлайн документи Онлайн архив</p>	<p>Инструмент за обратна връзка на заключителната среща</p> <p>Платформа за онлайн видео конференции</p>	<p>Проект</p> <p>Онлайн документи</p>	<p>Техника за съвместен дизайн</p> <p>Виртуална дъска за бележки Виртуална дъска за бележки</p>

Таблица 1 Инструменти, използвани в процеса на обучение на обучители, групирани по отношение на тяхната функция и поставени във връзка с различните учебни среди

Някои наблюдения върху инструментите и тяхното използване, произтичащи от опит, могат да послужат като ориентири:

- В общи линии дългосрочните функции (колони/групи А-Д) могат да бъдат разграничени от краткосрочните функции (колона/група Е): докато първите гледат през и отвъд различните учебни среди и изискват стратегическа мисъл (т.е. свързана със стратегия за обучение), която трябва да бъде изпълнена, последната изисква една единствена учебна среда, тя е силно контекстуализирана, определя се и се изпълнява по време на фазите на подробен дизайн и провеждане на обучението;
- Съответно, инструментите, свързани с дългосрочни функции, са повтарящи се, поддържани през целия процес, докато инструментите, свързани с краткосрочната функция, могат да варират много от една учебна среда до друга;
- Като се има предвид смесената перспектива, можем да бъдем по-конкретни, като кажем, че изборът

на инструменти, отнасящи се до стратегическото ниво, трябва да разглежда смесената стратегия като цяло и да разгледа внимателно ефекта от тяхното приложение във и/или по отношение на различни обучителни среди; от друга страна, изборът на инструментите, отнасящи се до „ad hoc“ и краткосрочното ниво, трябва да вземе предвид ефектите, разгърнати в рамките на конкретната обучителна среда, в която е планирано, и въздействието върху цялата структура (виж Ръководството – ИП2а, глава 4 относно този последен аспект);

- Освен това, тъй като стратегията е смесена (т.е. съставена от аналогови и дигитални учебни среди), стратегическото мислене трябва да обхваща и аспекта „как“ от гледна точка на технологията (съществуваща, налична, достъпна) и избора и използването на цифрови инструменти трябва да се съобрази с това;

- По-подробно, това, което опитът подсказва (в общи линии), е, че е необходим поне „минимален набор“ от дигитални инструменти за изпълнение на стратегически функции (A-D) и, че няколко практически дигитални инструменти е полезно за извършване на конкретното обучително действие (E);

- Един последен съвет за това как най-добре да хармонизирате набора от инструменти, особено в смесена стратегия, е да изясните и уточните, доколкото е възможно, функцията(ите) на всеки от тях.

2. Предпоставки за следните раздели на инструментариума

Следващите раздели на Инструментариума ще навлязат по-задълбочено в някои от категориите, представени по-горе, изброявайки и описвайки някои инструменти за всяка категория, с цел да се стигне до дефиницията на „минимален набор“ от инструменти (както аналогови, така и цифрови) за разработване и прилагане на стратегия за смесено обучение. Някои предпоставки трябва да бъдат изрично посочени:

- Тъй като инструментите за проектиране и управление на процеса на обучение (групи А и В) са описани предимно в Ръководството (ИП2а), те ще бъдат само цитирани тук и фокусът ще бъде върху дигиталните инструменти, приети за извършване на тези функции;
- Поради трансверсалната роля на технологията чрез функциите и факта, че изборът на дигитални инструменти е свързан с нея, последните ще бъдат групирани и представени и анализирани в специфичен раздел на Инструментариума;
- Поради силната контекстуализация (свързана със специфична обучителна среда) на инструментите и дейностите за краткосрочно обучение-учене (група E) и факта, че в крайна сметка почти всеки инструмент може да бъде отхвърлен както в аналогова, така и в цифрова среда, при условие че крайният ефект от него е задълбочено проучен във фазата на проектиране и отговаря на стратегията за обучение, не е особено уместно да ги обсъждаме тук поотделно: анализът на въздействието на различни инструменти и учебни дейности по отношение на различни обучителни среди е вече разработен в Наръчника (ИП2а, Глава 4) и това отговаря на целта да се предложат минимални координати за разработване на стратегия за смесено обучение.

Въз основа на тези предпоставки селекцията от инструменти е систематизирана в четири основни раздела в Инструментариума:

Раздел 1: Обобщение на инструментите за проектиране и управление на процеса на обучение (групи А и В);

Раздел 2: Инструменти за оценяване и оценка на учебния процес (група С);

Раздел 3: Инструменти за развитие на процеса на обучение-учене (дългосрочни инструменти или дейности) (група D)

Раздел 4: Дигитални инструменти за обучение и учене (напречен на групи А-D).

ЧАСТ Б - Набор от инструменти

Раздел 1. Инструменти за проектиране и управление на обучителни процеси (групи А и В)

Изброените по-долу инструменти, представени в Ръководството (ИП2а) могат да бъдат приложени за проектиране и разработване на стратегия за смесено обучение.

Модел на лука (линк)

Инструменти за оценка на нуждите от обучение (линк):

- Работни листове за профилиране на потребностите от учене

- Работен лист за изготвяне на плана за оценка на нуждите

Таблицы за дефиниране на целта, целите и резултатите на обучението

- Работни листове за изготвяне на ключови допускания относно обучителния процес и основните проблеми (линк)

- Работни листове и контролни списъци за проверка на веригата цел-цел-резултати (линк)

Шаблонът на учебната програма (линк)

Планът на обучението:

- времевата линия на обучението (линк)

- ход на обучението (линк)

Шаблонът на програмата за обучение (линк)

Екипът и планът на обучаващия персонал (линк)

Подробната таблица за проектиране на сесия (линк)

Списъци с контролни въпроси (линк)

Обобщената таблица на фазите и стъпките на дизайна на обучението (линк)

Разглеждайки връзката между тези инструменти и различните обучителни среди (т.е. когато се използват за проектиране на различни обучителни среди), става ясно, че на практика не се изисква промяна или се правят промени за адаптирането им: всички инструменти остават непроменени и могат да бъдат приложени в значителна степен към дизайна на различните среди.

Това, което може да се промени в тази категория, в зависимост от специфичния контекст, в който е разработено обучението, са дигиталните инструменти, които поддържат и правят възможно прилагането и разработването (споделянето и съвместната работа) на различните инструменти за проектиране (вижте Раздел 4 на инструментариума за повече подробности относно това).

Някои от предишните инструменти могат да намерят приложение и за управление на процеси и целите на разработката:

План на обучението:

- времева линия на обучението (връзка)

- ходът на обучението (линк)

Подробната таблица за проектиране на сесия (връзка)

Таблица за наблюдение (връзка)

Инструмент за обратна връзка на заключителната среща

Сесия за разбор след срещата

При инструментите за управление и разработване могат да се забележат някои малки разлики, в зависимост от различните обучителни среди: тези разлики изглеждат по-скоро свързани със синхронно-асинхронната променлива, отколкото с аналогово-цифровата, в смисъл, че наличието или отсъствието на учителят(ите), докато тече процеса обучение, отбелязва разликата във възможността за използване на специфични инструменти (като например таблицата за наблюдение или сесията за разбор след срещата). Така че

самостоятелната или дистанционната групова работа, например, изискват отлагане на наблюдението, което след това ще се съсредоточи върху изпълнението на конкретна задача или напредъка в работата (или върху обратната връзка от обучаемите).

Раздел 2: Инструменти за оценка и оценка на учебния процес (група С)

Дейностите за оценка могат да бъдат проектирани да се извършват преди, в началото, по време, в края и след обучението. Планът за мониторинг и оценка обикновено се разработва още във фазата на цялостно проектиране, като част от стратегическото мислене, водещо процеса на обучение (вижте Наръчник, ИП2а, Глава 3), въпреки че някои от инструментите (и дейностите) могат да бъдат подробно описани непосредствено преди провеждане на обучението и според „реалната“ групова динамика и учебен процес. Следващият раздел ще се съсредоточи върху инструментите за оценка (типове и примери), отнасящи се до стратегическото ниво на процеса на проектиране, като по този начин са замислени да следят напредъка и развитието на процеса на обучение като цяло. Анализираният инструмент са следните:

Инструмент(и) преди и след обучение

Индивидуална дистанционна задача: Въпросник за самооценка и очаквания преди обучението

Индивидуална дистанционна задача: Въпросник за самооценка и удовлетвореност след обучение

По време на обучение

Инструмент за обратна връзка за по време на последната среща: Дърво с човечета (инструмент)

Дългосрочна групова задача: Работата по проект

Дългосрочна индивидуална задача: Дневник на обучаемия

Дългосрочна/средносрочна групова задача: Групи за рефлексия

Средносрочно/индивидуално и групово упражнение с обобщение: Графикът на наученото

Средносрочно/ групово упражнение на място с дебрифинг: SWOC (Силни страни, слаби страни, възможности, предизвикателства) относно удовлетворението от обучението

Заклучителни

Индивидуален инструмент за рефлексия: Индивидуална книжка за записване на наученото

Преди и след обучение

Инструментите за оценка преди и след обучението са полезни за фиксиране на базовото ниво (относно очакванията и обучението), което след това да се сравни с целевите стойности (относно удовлетворението и наученото). За тази цел отговарят различни инструменти: индивидуални или групови анкети, упражнения или задачи. Някои от тях оценяват повече опита, отколкото знанието, други оценяват повече групата като обект на учене, отколкото отделните участници: например могат да се предложат задачи от „реалния живот“ или групови упражнения, при които компетенциите се наблюдават в действие (от обучители и участниците също) и след това разказани и обсъдени заедно. Те могат да се окажат много полезни начини за споделяне на очакванията на отделните лица и на групата, и за определяне на „груповия договор“ в началото на обучението.

Все пак, въпреки голямото разнообразие от инструменти, въпросниците вероятно остават сред най-широко използваните. Този вид проучвания за знанията и компетенциите на участниците (преди и след обучението) могат да бъдат зададени в различни форми: те

могат да бъдат под формата на тестове (с отворени или затворени въпроси), където знанията (преди всичко) и компетенциите се изследват спрямо доста обективен модел на информация или те могат да бъдат представени като инструменти за обучение на саморефлексия и себевъзприятие, приемайки формата на мрежи за самооценка, със или без краен резултат. В перспективата, която се възприема тук (на експериментален и трансформативен подход към обучението и ученето на възрастни), инструментите за самооценка са предпочитани.

Те се представят най-вече като индивидуални задачи за изпълнение и поради тази причина са много подходящи за използване в среди за самостоятелно обучение.

Научено от опит: Инструменти преди и след обучението

Въпросник за самооценка и потребности от обучение преди обучение

Въпросник за самооценка и удовлетвореност след обучение

Фаза/стъпка: (употреба) Предоставяне на обучение. Преди обучение // провеждане.

След обучение

Обучителна среда: Самостоятелно обучение / Онлайн индивидуална работа

Типология (Форма)/Функция: Онлайн въпросник. Цел: Събиране на информация и познаване на профила на действителната група участници и проверка дали отговаря на целевите предположения. Развийте саморефлексия и самовъзприемане на очакванията и наученото.

Описание: Въпросникът преди обучението се предлага на участниците чрез уводен и приветствен имейл около 2 седмици преди обучението (заедно с въвеждаща дейност за изграждане на екип) и се представя като една от задачите, които трябва да бъдат изпълнени до определена дата преди обучението, за да се даде време на обучаващия екип да обработи отговорите. Въпросникът е разделен на две части: първа част, посветена на самооценката на собствените знания и компетенции, отнасяща се до трите основни обекта на обучението (процеси на обучение, GCE, дигитална трансформация), втора част, отнасяща се до очакванията и нуждите. Целта на въпросника се обяснява на участниците. Резултатите от въпросника се представят в обобщен вид на първата среща чрез форма за представяне на Google.

Връзката към въпросника след обучението се изпраща по имейл на участниците около 2 седмици след края на обучението. Нейната структура и съдържание повтарят тази на първоначалния въпросник и подкрепят участниците да развият осъзнаване за промените, настъпили в техните знания и компетенции, въз основа на тяхното възприятие, чувства и опит във времето между първоначалния и последния въпросник. Резултатите от този въпросник са много полезни за дизайнера(ите) на обучението, когато се сравняват с очакваните резултати от обучението за проверка и валидиране на първоначалните предположения, като по този начин се предоставят подходящи доказателства, върху които да се валидира цялостната стратегия за обучение.

Времетраене (очаквано): 20 минути (за всеки инструмент)

По време на обучението

По време на обучението могат да се използват различни инструменти за оценка, които обикновено отговарят на дългосрочна или средносрочна логика. Понякога краткосрочните/на място инструменти могат да бъдат планирани на стратегическо ниво от самото начало, особено когато са предвидени междинни сесии за оценка.

Сред дългосрочните инструменти можем да посочим:

- Инструментът за обратна връзка на последната среща (например: Дърво с човечета (инструмент))
- Дългосрочната рефлексивна индивидуална задача (например: Дневник на обучаемия)
- Дългосрочната рефлексивна групова задача (например: Работата по проект или Групите за рефлексия)

Поради тяхното естество (като дългосрочни инструменти) те трябва да бъдат обмислени и проектирани така, че да бъдат достатъчно гъвкави, за да се адаптират към различни обучителни среди (или използването им трябва да се планира в съответствие с конкретни обучителни среди).

Най-общо казано, инструментите за обратна връзка от финалните срещи обикновено са много незабавни инструменти, те са предназначени да събират бързи и „горещи реакции“ от участниците и се адаптират добре както към онлайн, така и към F-2-F семинари (различаващи се само във формата или в начина, по който те се прилагат). Те са свързани най-вече със синхронното обучение.

Дългосрочните инструменти за рефлексия (както индивидуални, така и групови) изискват или присъствено провеждане, или самообучение самостоятелен темп: когато „правилното“ време за концентрация и самопозициониране може да бъде запазено в рамките на процеса на обучение-учене.

Една бележка, свързана с дългосрочни инструменти като работа по проект: те са много гъвкави инструменти по отношение на учебната среда, тъй като също са много подходящи като групови упражнения, помагачи на участниците да консолидират знанията, придобити чрез практикуването им. Така че те обикновено са ефективни инструменти и в онлайн семинари.

Научено от опит: По време на обучението – Дългосрочни инструменти

Инструмент за обратна връзка за последна среща: Дърво с човечета (инструмент)

Фаза/стъпка: (Употреба): Предоставяне на обучение. По време на обучението (инструмент за наблюдение), в идеалния случай в края на всяко обучително събитие.

Обучителна среда: Онлайн семинари

Типология (Формуляр)/Функция: Онлайн инструмент за крайна обратна връзка/самооценка. **Цел:** Да се съберат реакциите на участниците и да се развие самосъзнанието на участниците относно техните възприятия, чувства, емоции в края на обучително събитие.

Описание: Дървото с човечета е инструмент, който работи предимно на емоционално, некогнитивно ниво. Според нашия опит имаше за цел да събере бърза обратна връзка от всеки участник и да има картина на групата като цяло. Инструментът е разработен около изображението на дърво и серия от 20 символа, олицетворяващи различни емоции и ситуации, както положителни, така и отрицателни. Участниците са поканени да изберат един от 20-те героя в дървото, чието отношение отразява най-точно тяхното душевно състояние и чувствата им в края на тренировъчната сесия/събитието. След това, след като изберат героя, те трябва да напишат лепяща бележка с няколко думи, които обясняват причините за този избор. Упражнението беше предложено с помощта на различни цифрови дъски, за да се следят промените, настъпващи по време на обучението по отношение на изразените чувства и заетите позиции. По този начин в края на обучението е възможно да се възстанови и покаже емоционалната и самовъзприетата „история“ на всеки участник и на групата като цяло във връзка с различните етапи на процеса на обучение (поток).

Времетраене: 5-10 минути

Индивидуален инструмент за рефлексия: Дневник на обучаемия

Фаза/стъпка: (употреба) Предоставяне на обучението. По време на обучението (инструмент за наблюдение), в идеалния случай в края на всяко обучително събитие/сесия

Учебна среда: Присъствени семинари

Типология (форма)/функция: Индивидуален инструмент за саморефлексия. **Цел:** Да се помогне на участниците да развият саморефлексивно отношение към учебния процес, който са преживели, и техните учения.

Описание: Дневниците на обучаемия могат да приемат различни форми. Предложеният в обучението беше замислен като инструмент за насърчаване първо на индивидуална рефлексия, а след това в подкрепа на дейността на групите за рефлексия (виж по-долу). Основната характеристика на инструмента е, че той следва стъпка по стъпка (т.е. ден по ден, сесия по сесия) учебния процес, насочвайки участниците през едни и същи или различни дейности (това може да бъде набор от въпроси или упражнения, като като използване на метафора или рисунка), предназначени да възобновят обучението, през което са преминали, да си водят бележки за важни неща и модел на съдържание, да следят „движението“ или „блоковете“, които изпитват, като по този начин ги насърчават да възприемат активна роля в техния учебен процес.

Времетраене: 15-30 минути

Инструмент за групова рефлексия: Групи за рефлексия

Фаза/стъпка (Употреба): По време на обучението (инструмент за наблюдение), в идеалния случай в края на всяко учебно събитие/сесия

Обучителна среда: Присъствени семинари

Типология (форма)/функция: Групово упражнение за саморефлексия. Цел: Да се помогне на участниците да развият саморефлексивно отношение към учебния процес, който са преживели, и техните учения.

Описание: В групата за рефлексия осъзнаването и себевъзприемането се възползват от взаимното обучение, което произхожда от групата. Рефлексивната дейност се развива в две стъпки:

Част 1) Участниците са разделени на малки разнородни групи. В рамките на групите те първо са поканени да прочетат индивидуално някои предварително подготвени въпроси, за да подпомогнат размисъла. Част 2) В групи те са поканени да споделят, дискутират и запишат своите отговори или размишления, свързани с различните въпроси. Те са помолени да споделят нещо от своите бележки в голямата група при откриването на новата учебна сесия.

Тази дейност може да бъде комбинирана с дневник на обучаемия

Времетраене: 30 минути – 1 час

Групов инструмент за рефлексия: Работата по проект

Фаза/стъпка (употреба): По време на обучението (инструмент за наблюдение). Предназначено е да се развива по време на целия курс на обучение.

Обучителна среда: Онлайн семинар, присъствени семинари, дългосрочно групово обучение, хибрид, бюро за помощ

Типология (форма)/функция: Групова работа. Цел: Да се помогне на участниците да приложат на практика знанията, които са получили по време на учебното събитие и да развият (или подкрепят) свързаните с това компетенции.

Описание: Работата по проект представлява активно експериментиране на съдържанието, научено по време на курс на обучение. Поради тази причина може да се разглежда не само като инструмент за оценка на наученото, но и като свързваща стъпка между учебната среда и „реалния живот“, предпоставката за действието, което да се извърши след обучението. Няма предварително поръчан формат, работата по проекта обикновено се развива от идея, през проектиране и планиране на една или повече дейности, до тяхното изпълнение. В обучението на учителите се фокусира върху проектирането на смесена учебна програма (в съответствие с документа на проекта).

Времетраене: периодично по максимум 2-3 часа

Винаги по време на обучението, сред инструментите за средносрочна до краткосрочна/на място оценка, можем да посочим:

- Индивидуални / групови рефлексивни упражнения (например: Линия на времето или SWOC)

Добавената стойност от разглеждането на тези инструменти като средносрочни или дори за използване на по време на обучението се крие във възможността да се обобщат колективно с групата от участници (докато рефлексивните инструменти, анализирани преди, рядко се споделят в тяхната дълбочина и функционират като лични дневници за проследяване). Но те могат да бъдат предложени и използвани по различен начин: особено графиките са много подходящи за непрекъснатата работа по време на обучението.

Научено от опит: По време на обучението – Краткосрочни инструменти

Индивидуално и групово рефлексивно упражнение върху наученото: Линия на времето
Фаза/стъпка: (използване): По време на обучението (инструмент за мониторинг): в рамките на междинната сесия за оценка.

Учебна среда: Онлайн семинари

Типология (Форма)/Функция: Онлайн отразяващи и позициониращи инструменти.

Цел: възобновяване и оценяване на наученото дотук и осъзнаване на наученото; за споделяне на различни гледни точки (...какво са научили другите) и осъзнаване на неща, за които участниците не са мислили.

Описание: Линията на времето е много мощен инструмент, използван за графично представяне чрез линия на процеси, последователности, факти и съдържание, които обхващат дълги периоди от време. В допълнение, колективните времеви линии (т.е. представяне на събития колективно по линията на времето) са инструменти, често използвани в широки социални процеси, където противоречивата динамика рискува да подкопае помирението или демократичните процеси: линиите на времето помагат на личното представяне на факти да се появи и да бъде споделено, като в същото време създаване на колективна версия на един и същ факт (преминаване от множество „истории“ към споделено разбиране).

Инструментът Линия на времето се използва тук за индивидуална и съвместна работа върху възприемането на наученото, придобито по време на пътя на обучение: линията на времето възобновява стратегията за обучение чрез своята структура (в последователността от модули, сесии, цели и основно съдържание). Тъй като дейността беше предложена по време на онлайн семинар, графикът беше предложен чрез три различни дигитални инструмента (Jamboard, Padlet, Miro): това решение имаше за цел не само да посрещне различни умения, но и да събере косвено обратна връзка за степента на познаване, придобита от участниците с някои от дигиталните инструменти, възприети по време на обучението.

Обучителят представя дейността и разделя участниците на групи. Всяка група е поканена да избере дигиталната среда, върху която да работи. Предложената дейност е разделена на три части:

част А) Индивидуално (10'-15') участниците са помолени да се върнат мислено назад и да възобновят изминалото досега обучение, като използват линия на времето. Те са помолени да посочат основното, което са научили и да го разположат върху линията на времето.

Част В) В групата (за 10-15 минути) участниците са поканени да разгледат графиката с техните колективни знания и да ги коментират, като се ползват на следните опорни въпроси: подобни/различни ли са вашите знания? В какво? Има ли нещо, което ви изненада или не сте се замислили?.

Част С) В пленарна сесия (за 15 минути) се развива обобщението и говорител от всяка група представя основните констатации, коментари, разсъждения, произтичащи от работата.

Времетраене: 45 минути

Индивидуално и групово упражнение рефлексия за изразяване на удовлетворението: SWOC

Фаза/стъпка: (употреба): По време на обучението (инструмент за мониторинг): в рамките на междинната сесия за оценка.

Учебна среда: Онлайн семинари

Типология (Форма)/Функция: Онлайн инструменти за рефлексия и позициониране

Цел: Събиране на конкретна обратна връзка от участниците, която се фокусира върху конкретни елементи, избирайки подходящи елементи, запазвайки оценъчната перспектива с поглед към минали и бъдещи обучителни преживявания.

Описание: SWOC са много популярни и използвани инструменти за анализ, особено в тяхната оригинална SWOT версия, където са предназначени да се съсредоточат върху силните страни, слабите страни, възможностите и заплахите. Версията SWOC се фокусира върху предизвикателствата, а не върху заплахите. В обучението на обучители инструментът беше използван за изследване на удовлетвореността на участниците по средата на обучението и измеренията S-W-O-C бяха свързани с процеса на обучение:

Силни страни > Силни страни, които можете да посочите за това обучение

Слаби страни > Слаби страни от обучението, върху които трябва да се работи или бихте искали да избегнете

Възможности > Какви възможности виждате в обучението като ресурси, хора, методи, концепции, от които можете да се възползвате, за да ви помогнат да постигнете целта си?

Предизвикателства > Какви предизвикателства може да срещнете в обучението като предстоящи препятствия или контекстуални фактори и какви решения бихте предложили, за да сте сигурни, че ще постигнете целите си?

Дейността е разделена на две части:

Част А) Участниците са разделени на групи (за 30 минути): те са помолени да попълнят SWOC на подготвен Jamboard (по един за всяка група), като вземат предвид различни аспекти на обучението до момента: структура, съдържание и теми, методи и материали. Те са поканени да обсъдят силните и слабите страни, възможностите и предизвикателствата;

Част В) В пленарна сесия (за 30 минути) се развива обобщението и говорител от всяка група представя основните констатации, коментари, разсъждения, произтичащи от работата.

Времетраене: 1 час

Закриване на обучението

Инструментите за оценка в края на обучението могат да варират много в зависимост от вида на обучението (цели, съдържание, задачи) и от груповата динамика, развита по време на процеса. Но това, което със сигурност ще е необходимо, е инструмент, който да помогне на участниците да заемат окончателна позиция относно своите чувства и наученото по време на обучението, и да ги подкрепи да се върнат към ежедневието си работен контекст с усещането, че вземат нещо със себе си.

Сред наличните инструменти ще анализираме само личен инструмент за рефлексия върху ученето, тъй като той обобщава много интересни характеристики: помага за саморефлексия и самопозициониране, като в същото време споделя индивидуални позиции колективно, за да създаде споделено възприятие за групата като цяло. Поради тези причини той е предназначен за синхронни среди:

- Индивидуалният окончателен инструмент за рефлексия (например: Индивидуална книжка за записване на наученото)

Научено от опит: Закриване на обучението

Индивидуален последен инструмент за рефлексия: Индивидуална книжка за записване на наученото

Фаза/стъпка (използване): Край на обучението: последна сесия

Учебна среда: Присъствени семинари

Типология (форма)/функция: рефлексивен и позициониращ инструмент

Цел: оценяване и осъзнаване на наученото дотук; за споделяне на различни гледни точки (...какво са научили другите) и осъзнаване на неща, за които участниците не са мислили.

Описание: Дейността е разделена на две части.

Част А) Индивидуална рефлексия (за 15 минути). Обучителят кани участниците да подготвят „книжката“, направена от половин лист А3, сгъната на 4. На всяка от 4-те „страници“, разглеждайки процеса, през който са преминали (какво се е случило), участниците са поканени да напишат списък или нарисуват изображение, представящо:

- 1) нещо, което си вземат от обучението
- 2) Нещо, което биха искали да задълбочат
- 3) Нещо, което биха изхвърлили
- 4) Нещо, което ще приложат в практиката

Част В) В голяма група (за 30-45 минути) Участниците са поканени да покажат своята брошура и да представят своите разсъждения.

Книжките са залепени на стената една под друга. След като всички участници се представят, отговорите на един и същи въпрос се представят в колони, които дава възможност да бъдат сравнявани.

Времетраене: 45 минути – 1 час

Следващата таблица обобщава инструментите за оценяване, представени в раздела във връзка с учебната среда, в която са били предложени по време на обучението на обучители или в които могат разумно да бъдат приложени:

Обучителна среда Инструменти	Онлайн семинари	Присъствени семинари	Самостоятелна форма на обучение	Дългосрочно групово обучение	Хибридно обучение	Бюро за помощ
Въпросник			x			
Обратна връзка на заключителна среща	x	x			x	x
Индивидуална рефлексия		x	x			
Групова рефлексия		x		x		
Работа по проект	x	x	x	x	x	x
Линия на времето	x	x				
SWOC	x	x				
Индивидуална книжка	x	x				

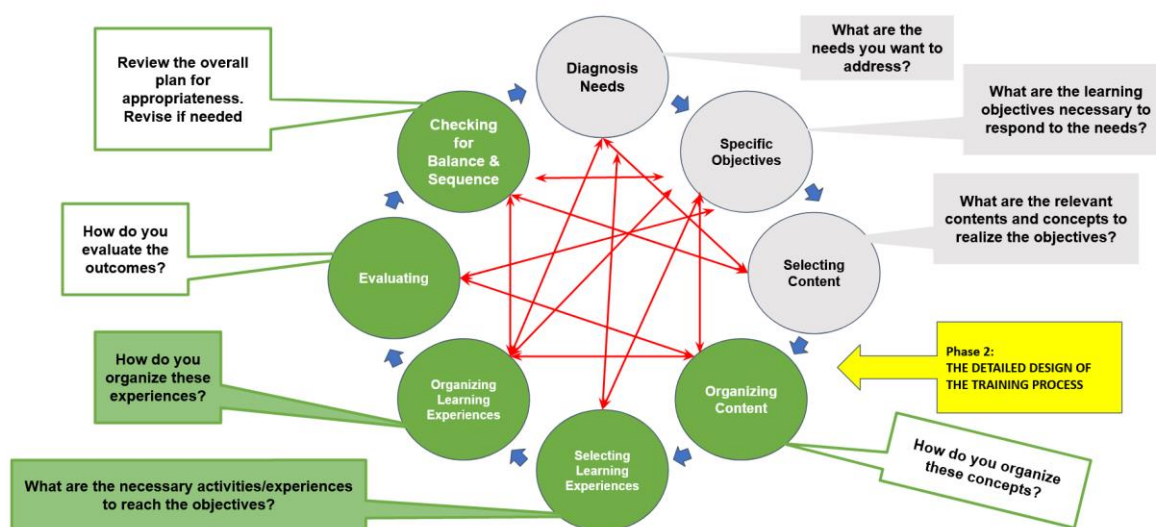
Таблица 2 - Инструменти за оценяване в различни учебни среди

Раздел 3: Инструменти за развитие на процеса на обучение-учене (дългосрочни инструменти или дейности) (група D)

В процеса на обучение-учене изборът на инструменти и учебни дейности отговаря главно на „въпроса как“: как да се подпомогне процеса на обучение? Как да помогнем на участниците да придобият нови знания или да развият нови компетенции? Стъпката „Инструменти и дейности“ изисква при планиране на обучението да се съсредоточим върху и да обмислим обучителния опит, който да бъде предложен на обучаемите, за да насърчи ученето възможно най-много (като се имат предвид всички предположения, разработени до този момент).

STEPS IN THE TRAINING PROCESS DESIGN

Фигура 1 - Стъпки в дизайна на процеса на обучение

Инструменти или учебни дейности? Предполагаме, че учебните дейности се случват, когато инструментите за обучение са адаптирани и контекстуализирани, като се вземат предвид учебната среда и етапа на учебния процес в конкретен момент. Учебните дейности могат да се разглеждат като „възможности“ за учене: те трябва да бъдат възможно най-полезни и ефективни (за повече подробности вижте Наръчник ИП2а, Глава 4 относно критериите, по които да изберете подходяща учебна дейност).

Сред голямото разнообразие от инструменти и дейности, които могат да бъдат избрани и приложени в рамките на едно обучение, някои могат да бъдат идентифицирани като полезни инструменти за поддържане на специфична динамика и процеса на учене през цялото обучение поради тяхната характеристика да произвеждат дългосрочни ефекти: Такива например са някои въвеждащи дейности (като колективна дефиниция на права и отговорности на групата/групов договор) или за специфични видове инструменти, които насърчават груповата работа и споделянето на опит (като дейности за проверка или колективни концептуални карти). Тези инструменти могат да бъдат идентифицирани още по време на цялостната фаза на проектиране (превърщайки се в неразделна част от стратегическото ниво на дизайна на обучението, като „начини за правене на нещата“), избрани като повтарящи се и ставащи референтни инструменти или дейности (т.е. „модел““) през целия курс на обучение.

Този раздел ще представи някои примери за тези видове инструменти, като се фокусира

върху връзката им с различни учебни среди и по отношение на основната функция, която изпълняват по време на обучението на обучители. Представените инструменти са групирани в три основни функции на обучение-учене (които могат да се приемат и като основни фази на всяко типично обучение) и са следните:

Увод и тиймбилдинг

Индивидуална предтренировъчна дейност: Качете снимка и презентация на Padlet
Колективно упражнение: Създаване на „безопасна“ учебна среда: нека напишем нашата декларация за права и отговорности (Вариант: Нетикетът)

Инструменти и дейности за изследване на предмети, теми, преживявания

Съвместни концептуални карти: Нашите идеи за „смесено обучение-учене“

Споделен речник: Нека си поиграем с думите около смесеното учене

Средства и дейности за консолидиране на знания и компетентности

Преглед от партньори в групата: Консолидиране на „веригата от резултати“

Уводни инструменти и инструменти за изграждане на екип

Уводните инструменти обикновено са интерактивни игри или упражнения, които подтикват към разговор и позволяват на всички да се опознаят по-добре, като споделят неща от личния си живот. Планираните въвеждащи дейности могат да помогнат на участниците и обучителите да се запознаят с атмосферата и да създадат учебна общност от началото на процеса на обучение². Сред въвеждащите дейности, изграждането на екип може да се счита за определен набор от дейности, насочени към укрепване на групата участници като екип, като по този начин подобряват процеса на обучение³.

По отношение на фокуса на нашите разсъждения тук (дългосрочни ефекти от обучението, свързани с различни среди), вероятно е уместно да се съсредоточим върху времето и участието: уводните инструменти и дейности могат да се ползват и в онлайн учебни среди за самостоятелно обучение (и свързани дигитални инструменти) да предвиждаме и напредваме в представянето един на друг и в същото време да поддържаме тази информация съхранена и достъпна по време на целия път на обучение. Що се отнася до активното участие и включване, то по-скоро ще се случи чрез синхронни и присъствени среди (вижте Наръчник, Глава 4), където споделянето на опит и колективното позициониране се улесняват от по-спокойни времена.

- Индивидуално занимание преди обучение: Качване на снимка и презентация в Padlet на обучението

- Колективно упражнение: Създаване на „безопасна“ учебна среда: нека напишем нашата декларация за права и отговорности

Научено от опит: Инструменти за въвеждане и изграждане на екип

Индивидуална задача преди обучението: Качване на снимка и презентация в Padlet
Фаза/стъпка: (използване) Преди началото на обучението

Учебна среда: Самостоятелно обучение / Онлайн индивидуална работа

Типология (Форма)/Функция: Онлайн разбиване на леда. Сформиране на екип.

² Можете да намерите повече за това тук: <https://ctl.iupui.edu/Resources/Preparing-to-Teach/Using-Ice-Breakers>. Друга интересна колекция от онлайн ледоразбивачи е достъпна тук: <https://www.collaboard.app/warm-up-and-ice-breaker-games-to-play-with-online-whiteboard>

³ Можете да намерите повече за това тук: Инструментариум за изграждане на екип - HR в UC Berkeley

Опознаване.

Описание: Дейността се предлага на участниците чрез уводен и приветствен имейл около две седмици преди обучението (заедно с въпросника преди обучението) и се представя като една от задачите, които трябва да бъдат изпълнени преди обучението. В имейла участниците се информират, че по време на обучението PADLET ще бъде използвана като дневник и че индивидуалните презентации (на участниците и екипа за обучение) ще бъдат един от първите материали. Затова участниците са поканени да добавят тяхна снимка - или да се представят - с кратко описание и къде живеят.

В същото време те са поканени да създадат свой акаунт в платформата Moodle, който ще работи главно като хранилище за учебния материал. Линкът за влизане в платформата е споделен.

Очаквано времетраене: 30 минути

Колективно упражнение: Създаване на „безопасна“ учебна среда: нека напишем нашата декларация за права и отговорности

Фаза/стъпка (употреба): По време на обучението. Опознавателни срещи

Учебна среда: Онлайн семинар

Типология (форма)/функция: Изграждане на екип, рефлексивен инструмент, групово упражнение.

Цел: споделено изграждане на работни правила, които са задоволителни и уважителни за цялата група.

Описание: Дейността има за цел да накара участниците да дебатираат и да се позиционират около онези условия, които позволяват безопасна (приобщаваща) отворена и ефективна учебна среда. Дейността се развива в две части:

Част 1) Фасилитаторът представя дейността и дава инструкции (за 5 минути). Участниците се разделят на групи от по 4-5 и влизат в онлайн стаите. В групите те трябва да обсъдят и изберат 3 основни елемента, които осигуряват безопасна учебна среда: правила, нагласи, поведение, което всеки трябва да следва по време на съвместната работа или специфични аспекти, свързани с учителя/фасилитатора (за 15-20 минути). По-специално те са поканени да се съсредоточат върху възможни неудобни ситуации и как да се справят с тях:

- дълго мълчание след въпрос или обяснение на задачата
- вредни или дискриминационни изречения/дискурс на участник или учител
- напрежение и конфликти между участниците

Те са поканени да напишат трите избрани „елемента“ в споделен документ или на обща дъска онлайн.

Част 2) В голяма група участниците четат и обясняват своя избор (за 30-45 минути). Приносът на различните групи се сравнява и обсъжда, докато се стигне до окончателен списък, който удовлетворява всички участници. Споразумението може да бъде проучено с помощта на някои въпроси като следните:

- Всички ли се чувстваме комфортно с тези насоки?
- Всички ли се ангажираме да ги спазваме?
- Забравили ли сме някои аспекти, които смятаме за важни да споменем?
- Кой трябва да отговаря за наблюдението на спазването на договорените насоки?
- Кой трябва да се намеси, когато някой не се съобразява?
- Какво да правим, ако някой не спазва някоя от договорените насоки?

- ...

Моля, обърнете внимание, че „Нетикетите“ могат да работят по подобен начин: те могат да бъдат предложени от обучители, но също така разработени и съгласувани директно от участниците.

Времетраене: 1 час

Инструменти и дейности за изследване на предмети, теми, преживявания

Инструментите и дейностите в рамките на тази група са, най-общо казано, насочени към стимулиране на обмена на идеи и опит между обучаемите като първа стъпка към колективното създаване на нови знания и учене. Те включват инструменти за изследване на ценности, вярвания, предположения и са ориентирани да ги направят експлицитни за индивида и групата, като условие за по-нататъшен анализ и размисъл. Те са инструменти, предназначени да разширят общото разбиране, да помогнат на хората да преминат от собствената си позиция нататък към нови области на разбиране, изградени колективно. Като дългосрочни инструменти, принадлежащи към тази група, избраните вероятно ще работят доста добре в различни среди, също и когато са умишлено планирани като различни стъпки на работа, всяка от които се възползва от специфична среда (например започване на работата индивидуално, като отдалечена задача, в среда със самостоятелен темп, след което го развивате допълнително в група онлайн на живо или в присъствена среда).

Сред инструментите и дейностите за проучване ще се съсредоточим върху:

- Съвместни концептуални карти за създаване на по-широко разбиране около концепциите: Нашите идеи за „смесено обучение-учене“
- Споделен речник за разработване на общи разбирания за понятията: Нека играем с думи около комбинираното учене

Научено от опит: Инструменти и дейности за изследване на предмети, теми, опит

Съвместни концептуални карти: Нашите идеи за „смесено обучение-учене“

Фаза/стъпка (упореба): По време на обучението. В първите срещи. Инструментът може да бъде предложен, когато се въвеждат нови концепции/съдържание.

Учебна среда: от самостоятелно обучение до онлайн семинар

Типология (Форма)/Функция: Концептуална карта, Мисловна карта

Цел: Деконструиране, интегриране, изясняване, споделяне на съществуващи предположения относно концепциите. Да се създаде по-широко разбиране около концепциите.

Описание: Инструментът се предлага на участниците в края на първата въвеждаща среща, когато се представят основните допускания за обучение и се очаква по-нататъшната работа по основните теми. Дейността се представя първо като индивидуална задача, след което се възобновява и развива онлайн на живо (онлайн работилница) в група и/или колективно. Следователно може да бъде разделен на 2 или в идеалния случай 3 части, както следва:

Част А) (за 30 минути -1 час) учителят въвежда дистанционната задача (цел и съдържание), която ще бъде допълнително обяснена подробно по имейл и в платформата за онлайн обучение. Инструкциите трябва да бъдат подготвени щателно, за да позволят на участниците да разберат и развият задачата. Концептуалната карта има за цел да помогне на учащите да разпознаят различни гледни точки и представи (свързани със знания, опит, предположения, вярвания, страхове, ...) и относно дефинираните основни концепции. За да разработят задачата, обучаемите се приканват да намерят тихо място и удобна поза, която им позволява да се концентрират: специфични дигитални и аналогови помощни средства също могат да бъдат посочени (например, че ще им трябва компютър или друго устройство, за да се свържат онлайн с изпълнете задачата, малко хартия, химикал, един или повече цветни моливи...) и може да се добави малко техническа информация за достъпа и използването на предложени дигитален инструмент.

Концептуалната карта вече е поставена на дигитално табло и връзката към нея е предоставена. Те са поканени да отделят 5 минути сами, за да съберат идеи по маркираните теми: ако имат нужда, харесват или се чувстват по-комфортно, те могат първо да начертаят картата си върху собствените си листи хартия и след това да добавят

своя принос (думи и връзки) върху онлайн колективна карта, като внимават, като добавят думите си, дали вече са на картата. Онлайн активността на отделните обучаеми може да се наблюдава чрез хронологията, която обикновено се предоставя от инструмента.

Част В) (за 30-45 минути) по време на онлайн семинара се показва колективната карта: участниците могат да бъдат разделени на групи за размисъл по конкретни аспекти, произтичащи от картата (елементи или връзка). Всяка група може да бъде помолена да се концентрира върху конкретна тема или елемент от картата (например връзка) и размисълът може да бъде насочван чрез предварително подготвени въпроси.

Част С) (за 30-45 минути) се провежда колективен сесия от учителя, като се изследват основните констатации, произтичащи от групите за рефлексия.

Очаквана продължителност: 1.30 – 2.30 часа

Споделен речник: Нека си поиграем с думите около „комбинирано обучение“

Фаза/стъпка (използване): По време на обучението. В първите срещи. Инструментът може да бъде предложен по време на курса на обучение, когато се въвеждат нови концепции/съдържание.

Учебна среда: Присъствен семинар

Типология (Форма)/Функция: Речник

Цел: Да се развият общи разбираня за понятията.

Описание: Инструментът е подходящ за групово упражнение. Дейността е разделена на две части:

Част А) (за 1-1.30 час) учителят разделя участниците на групи и дава инструкции. Всяка група получава списък от (около 3-5) думи, върху които трябва да се задълбочи и проучи, за да излезе с определения (за всяка дума), които удовлетворяват членовете на групата. В зависимост от темата и целта (както и от броя на участниците), думите могат да бъдат различно разпределени между групите: някои от групите могат да получат един и същ списък с думи, така че дефинициите да могат да се сравняват, групите могат да получат думи по двойки (думи, които са свързани една с друга), за да изследват връзката им, или, напротив, могат да работят върху отделни думи. Рефлексията може да бъде подпомогната благодарение на използването на въпроси, а участниците също могат да имат достъп до онлайн ресурси, за да разработят задачата.

Част В) (за 1 час) се провежда колективно обсъждане от учителя, като се изследват основните констатации, произведени в групите. Дефинициите се сравняват и обсъждат колективно: те могат да бъдат интегрирани от групата, за да се стигне до окончателно (макар и временно) споделено разбиране. Участниците могат да имат достъп до онлайн ресурси за разработване на задачата.

Очаквана продължителност: 2-2.30 часа

Средства и дейности за консолидиране на знания и компетентности

Може да се приеме, че консолидацията в процеса на учене се случва, когато се създават нови знания и се експлицират като продукт на разработеното колективно обучение: когато концепциите са споделени и смесени, разтегнати и обсъждани много, индивидуално и в група. Консолидацията може да се разглежда и като отправна точка за трансфер на (нови) знания и последващи действия.

Консолидиращите инструменти и дейности обикновено са рефлексивни инструменти. Като такива те са склонни да работят в най-добрия случай, когато е посветено достатъчно време на размисъл и прозрения. Следователно е може да се каже, че присъствената среда отговаря в най-голяма степен на това условие. В съответствие с възприетия досега методологичен подход, предложението тук инструмент е приложим за групата като основен субект на обучение, участващ в процеса на консолидация:

- **Проверка от друг участник в обучението: Консолидиране на „веригата на резултатите“**

Научено от опит: Инструменти и дейности за консолидиране на знанията и компетенциите

Проверка от друг участник в обучението: Консолидиране на „веригата от резултати“
Фаза/стъпка (употреба): По време на обучението. Във втория модул (междинни сесии). Инструментът може да бъде предложен по време на курса на обучение, когато трябва да се консолидират концепции/съдържание и нови знания.

Учебна среда: Онлайн семинар

Типология (Форма)/Функция: Техника за проверка от друг участник в обучението

Цел: Да се обменят гледни точки и да се активира рефлексивна мисъл за свършената досега работа; за интегриране на гледни точки, прецизиране на „продукт“, достигане до „научени уроци“ или „точки на внимание“, които да се вземат под предвид.

Описание: За да бъде ефективен и продуктивен, този инструмент трябва да се приложи върху конкретен продукт, реализиран от обучаеми в групи (например работа по проект). Дейността всъщност е замислена като действие за наблюдение и подобряване на документ или чернова и се основава на кръстосаното наблюдение на „всеки за всичко“. Продуктите трябва да са достъпни за всички (качени на платформа и с възможност за изтегляне), за да бъдат преработени. Работата е разделена на три части, както следва:

Част А) (за 1 час) участниците се разделят на групи въз основа на извършената групова работа. Всяка група получава/разглежда и преглежда продукта (или част от него) на другите групи. В зависимост от броя на групите (ако са твърде много за преглед на всички материали) тази част може да бъде организирана също по двойки или тройки (между две или три групи) или материалът може да бъде преработен в един или повече редове на таблицата (в този случай всяка група ще преработи само един или повече материали, а не всички). За наблюдение групите могат ползват списък с въпроси/контролен списък, за да анализират и да дадат обратна връзка за продукта, който преглеждат. Наблюденията и коментарите могат да бъдат отбелязани в контролния списък или директно в ревизирия документ (евентуално в специално място/колона, за да следите бележките). Във всеки случай и двете трябва да бъдат предоставени на всички останали (качени онлайн).

Част В) (за 30 минути) всяка група получава обратната връзка от останалите: те са помолени да ги обмислят, ако/когато е полезно да интегрират коментарите и предложенията и допълнителните разсъждения, да вземат под внимание въпросите, ако нещо не е ясно и да коригират/финализират предложението.

Част С) (за 30 минути) колективна сесия, водена от учителя, като се изследват основните размисли, точки на внимание, въпроси, мисли, които групите искат да споделят с другите.

Обърнете внимание, че използването на инструмента за „консултативни групи“ може да се разглежда като вариант на проверка от друг участник в обучението: дейността беше предложена в присъствен семинар и групите бяха съставени от един от авторите на продукта, обсъждайки критични аспекти с „консултанти“ (членове на други групи) и получаване на обратна връзка от тях, въз основа на техните знания и опит, за това как да се справят с тези аспекти.

Очаквана продължителност: 2 часа

Следващата таблица обобщава инструментите за дългосрочно обучение, представени в раздела във връзка с учебната среда, в която са били предложени по време на обучението на обучители или в които могат разумно да бъдат приложени:

Обучителни среди Инструменто	ОНЛАЙН СЕМИНАРИ	ПРИСЪСТЕВ НИ СЕМИНАРИ	САМОСТОЯТ ЕЛНО ОБУЧЕНИЕ	ДЪЛГОСРОЧ НО ГРУПОВО ОБУЧЕНИЕ	ХИБРИДНО ОБУЧЕНИЕ	БЮРО ЗА ПОМОЩ
Снимки и презентации			x			
Групов договор с права и отговорности (Нетикет)	x	x			x	
Колективна концептуална карта	x	x	x		x	
Общ речник	x	x				
Разработване на проект	x	x		x	x	x
Преглед от други участници (Консултативни групи)	x	x				

Таблица 3 - Инструменти за дългосрочно обучение в различни учебни среди

Раздел 4: Цифрови инструменти за обучение и учене (напречен на групи A-D)

Някои предпоставки

Живеем в дигитална ера и както е посочено в предпоставките и в предположенията на проекта, който създаде този инструментариум и други обучителни материали, цифровата трансформация оказва голямо влияние върху съвременните общества, както и върху процесите на обучение и учене. Мисленето за технологиите и дигиталната сфера става неизбежно при проектирането и провеждането на обучение – във всякакъв вид образователен контекст (формален или неформален) с всякакви целеви групи (деца и възрастни) и относно всяко съдържание (от много технически и специфични предмети до меки умения или въпроси, свързани с глобалното гражданство). Възприемането на смесен подход, така че да се използват съвместно (дигиталните) технологии в различни обучителни среди (в континуума от присъствени към онлайн, от индивидуално към колективно, от асинхронно към синхронно), се изисква специално внимание върху това как комбинацията от различните инструменти работи според целите и съдържанието на самото обучение. Това означава, че педагогическите причини имат приоритет при избора на подходящи (дигитални и недигитални) инструменти когато проектиранме стратегии за учене.

- Водещата причина за избора е педагогическа.

Както е описано в Ръководството (ИП2а), интегрирането на различни среди за учене увеличава сложността на определяне на стратегията(ите) за учене, тъй като въвежда нови променливи, които трябва да се вземат предвид, отваряйки нови възможности и нови граници или ограничения свързани с тях. Най-важното е да изградите ясна стратегия за обучение и учене и да се научите как да се справяте с (новите) възможности и ограничения.

Настоящият раздел ще обясни какъв вид дигитални инструменти са необходими в смесено обучение, но преди да навлезете в различните типове и функции на инструментите, е важно да подчертаем, че решаващият елемент при избора им са знанията и експертизата обучаващите да ги използват. Това не означава, че учителите трябва да са дигитални или технологични експерти, а че трябва да използват правилно

избраните инструменти, техният потенциал и евентуалните пречки, с които участниците могат да се сблъскат при използването им.

- Най-важното е да владеете технологията!

Освен това при определянето на стратегията за обучение и използването на технологии и дигитални инструменти трябва да се вземе предвид нивото на дигитална грамотност, владеене и умения на обучаемите, тяхната способност и желание да научат нови дигитални инструменти. Тъй като технологиите и дигиталните инструменти са среда в учебния процес, важно е те да бъдат интегрирани по подходящ начин, за да не се загуби фокуса върху основните цели и съдържание на обучението. Дигиталните умения, технологиите и дигиталната трансформация обаче могат да бъдат част от съдържанието на самото обучение и предизвикателството към знанията на участниците може да бъде част от учебния процес (но това трябва да се прави целенасочено и да бъде изрично съобщено на участниците). Трябва също така да се има предвид, че инструментът (или средството), чрез който човек избира да извърши част от обучителна дейност, не е неутрален избор. Характеристиките на медията ни позволяват да придадем различно значение и форма на съдържанието, което възнамеряваме да комуникираме, или на уменията, които искаме да развием. Изборът на среда, особено ако е цифрова, е елемент, който ни позволява да отразяваме и променяме съдържанието на самото обучение (Бейтс, 2018).

Инвестицията на време и енергия от страна на учителя за познаване на различните налични цифрови инструменти и за това как да ги използва трябва да бъде пропорционална на ползите, които такъв инструмент носи в процеса на обучение. Дигиталните инструменти са важни елементи в изграждането на дейности, инструменти за обучение и стратегии за обучение, но не трябва да се превръщат в основен възел при проектирането на курс за обучение – функцията, която те освобождават, е от решаващо значение.

- *Обръщане на внимание на връзката между времето, използвано за учене нови дигитални инструменти и ползите, които те могат да донесат за обучението!*

Освен това е важно да не попаднете в капана на дигиталните иновации сами по себе си и използването на най-новия и фантастичен инструмент като гаранция за иновация. Имайте предвид, че иновациите идват от преосмисляне на стратегиите за обучение и учене и първоначалното интегриране на различни учебни среди по ефективен и подходящ начин.

- „Ново“ не означава „иновативно“.

Комбиниран подход към дигиталните инструменти

Мисленето за смесен подход - и след това за технологията в рамките на процеса на обучение - може да започне от някои важни въпроси, които помагат да се съсредоточим върху това, което е важно, за да се определи стратегията(ите) за обучение:

- Какви са силните страни (или възможностите) и какви са ограниченията на технологиите в образованието?

- Кога трябва да използваме технологиите и какви технологии да използваме за какви цели?

- Какво е най-добре да се направи присъствено и какво онлайн, и в какъв контекст (среда за обучение)?

- Каква е ролята на учителя (преподавателя) и може/трябва ли/ще бъде ли някога учителят (учителят) заменен от технологиите?

С други думи, това означава да мислите за необходимата(ите) функция(и) (както е

въведено в част А от този инструментариум: стратегия и водене на документация, оценка на обучението, разработване на процеси, ad hoc инструменти за обучение или дейности онлайн) и дали избраните дигитални инструмент(и) се представят в дадена учебна среда и как той може да бъде или е интегриран с други дигитални инструменти. Така че, преди да се съсредоточим върху конкретните цифрови инструменти, е важно да обмислим по какъв начин използването им насърчава ученето. По същество това означава да се мисли за това как различните начини на обучение и учене се осъществяват в устната комуникация (напр. присъствена реч), в писмената комуникация (напр. текстове, книги), чрез използването на аудио (напр. подкаст), видео (напр. телевизионно излъчване, youtube), графики (напр. представяне във форми), чрез симулации или при провеждане на експерименти и преживявания, в разговори (устни или писмени дискусии между участниците). След като бъде избран набор от различни начини или средства, е възможно да се съсредоточите върху вида на необходимите дигитални инструменти и върху използването на един или повече специфични инструменти. Цифровите инструменти позволяват в повечето случаи интегрирането на няколко функции и средства и по този начин това дава известна гъвкавост при детайлното изграждане на различни учебителни среди по време на процеса на обучение.

Следващата фигура представя основната функция на различните инструменти, като се има предвид различна променлива, формализирана в континуум: от обективизираща (предаване: ефективно доставяне на съдържание) до конструктивна (развитие: култивиране на начини на мислене) и свързваща (подхранване: улесняване на самообучението) ефикасност) подход при насърчаване на знания или компетентности; от преобладаващ контрол от страна на учителя до контрол на обучаемия върху инструмента.

Фигура 2 – Различни инструменти за различни функции в континуум [Източник: A.W. (Тони) Бейтс, Преподаване в дигиталната ера. Насоки за проектиране на преподаване и учене, 2018 г., стр. 284]

Това е само пример за това как инструментите могат да бъдат организирани и използвани в среда за обучение и обучение, но зависи най-вече от това как учителят ги разбира и използва в процеса на обучение.

Основни цифрови инструменти за управление, развитие и документиране на обучението процес

Разглеждайки функциите, определени в този инструментариум и фокусирайки се само върху дигиталните инструменти, е възможно да подчертаем някои инструменти, които

могат да бъдат ефективно приложени в смесен процес на обучение. По-специално, вниманието тук е върху цифровите инструменти, полезни за освобождаване на функции B) управление на стратегията и водене на документация и D) развитие на учебния процес. Както е известно, дигиталните инструменти се развиват непрекъснато, някои имат бърз възход и спад, други променят значително външния си вид и функции, трети биват изпреварени въпреки своята валидност, а новите инструменти стават все по-разпространени и популярни. Поради тази причина тук не се споменават отделни инструменти, а по-скоро видове инструменти, които изпълняват различни функции. Следващият списък на видовете дигитални инструменти, които е възможно да се използват в смесено обучение, разбира се, не е изчерпателен, но е резултат от пилотното обучение, разработено в проекта Blended. Тази селекция се фокусира върху най-подходящите инструменти:

- Системи за управление на обучението (СУО)⁴

Системите за управление на обучението (СУО) са софтуери, които позволяват на обучаващи и обучаеми да влизат и да работят в защитена с парола среда за онлайн обучение. Повечето системи за управление на обучението позволяват предоставянето и организирането на учебни материали според програмата на курса – създаване на единици или модули въз основа на съдържание и време и продължителност (седмични модули и количество време в часове, изразходвано за изпълнение на включените материали). Освен това СУО може да се използва за администриране, документиране, проследяване, отчитане на обучение. Няколко вида инструменти за обучение могат да бъдат интегрирани в СУО, например: текстове, видео, аудио, викторини, форуми. Те са сложни и интегрирани учебни пространства, в които може да се провежда обучението и които могат да се използват за съхраняване и архивиране на всички учебни материали, използвани по време на обучението⁵.

Фигура 3 - Пример за функции и материали, които LMS може да интегрира [Източник: <https://brilliantinfosys.com/ems-learning-management-system-lms/>]

⁴ Описанието е разработено, като се започне от Bate, 2018, p.125 и дефиницията на Wikipedia на https://en.wikipedia.org/wiki/Learning_management_system

⁵ Повече за LMS можете да намерите тук: https://www.researchgate.net/publication/226521945_Possibilities_of_modelling_web-based_education_using_IF-THEN_rules_and_fuzzy_petri_nets_in_LMS/figures

Научено от опит: Системите за управление на обучение

Обучението на обучители се управляваше и развиваше в платформата Moodle на Центъра за международно сътрудничество - CCI, Тренто, Италия. Организацията вече използваше тази платформа за електронно обучение и комбинирано обучение, така че реши да използва знанията си и доброто владение на Moodle, разработени и за това обучение. СУО се използва по-специално за организиране на учебния материал в модули (според сесиите от програмата за обучение), за самостоятелно обучение (индивидуални сесии) и за документиране на обучението.

Обучението е организирано във въвеждаща сесия и 3 модула (всеки от които е разработен чрез различни сесии). Сесиите и модулите използват различни инструменти: записани видеоклипове, текстове, препратки към книги, задачи и др.

СУО се използва най-вече като дългосрочен инструмент за развитие на учебния процес във всички обучителни среди.

● Инструменти за съвместна работа, базирани в облак

Базираните в облак инструменти за съвместна работа насърчават организация на самообучаващи се за групови задачи. Обучаемите могат да организират, управляват и изпълняват съвместна работа. Тези инструменти позволяват комуникация, управление на проекти и задачи и споделяне/съхраняване на файлове между хора, намиращи се на различни места (географски). С други думи, те са онлайн пространства, в които папки и документи могат да бъдат съхранявани и достъпни от всички участници в обучението. Отделният човек и/или подгрупите могат да разработят своите задачи и, ако е необходимо, да прочетат приноса на други групи, да дадат обратна връзка и предложения.

Тези инструменти са особено подходящи в дългосрочен процес на обучение, в който се предвижда разработването на продукти в екипи (текст, графики, база данни, работа по проекти) и се насърчава обратната връзка между участниците.

Научено от опит: Инструмент за съвместна работа, базирани в облак

В рамките на обучението на обучители Google Drive е използван като инструмент за съвместна работа в облака, за да се даде възможност на обучаемите да развиват груповите си задачи от разстояние и да обменят обратна връзка между групите. Инструментът беше предложен и използван във всички обучителни среди (онлайн семинар, присъствен семинар, самостоятелно обучение, дългосрочно групово обучение, хибридно обучение и бюро за помощ).

● Онлайн/виртуални дъски

Онлайн/виртуалните дъски са онлайн пространства, които могат да се използват за събиране на обучителни материали и приноси на обучаемите и за насърчаване на комуникацията между участниците. Обикновено те са визуални инструменти, в които всички ресурси са общо видими. Те са места, където можете да събирате групова и индивидуална работа заедно, вместо в отделни файлове и папки, така че дават възможност за директно взаимодействие и разработване на общи продукти между всички обучаеми. Те могат да бъдат интегрирани в СУО или могат да се използват сами като СУО, зависи от това как е проектирано обучението и как обучителите планират да използват инструментите в цялостния процес и в отделни сесии на обучението.

Научено от опит: Онлайн/виртуални дъски

Обучението на обучители използва Padlet като място за събиране на основните материали, използвани и разработени по време на онлайн семинарите. Това е виртуално място, където се съхраняват слайдове, текстове, групови задачи и т.н. Padlet също събра

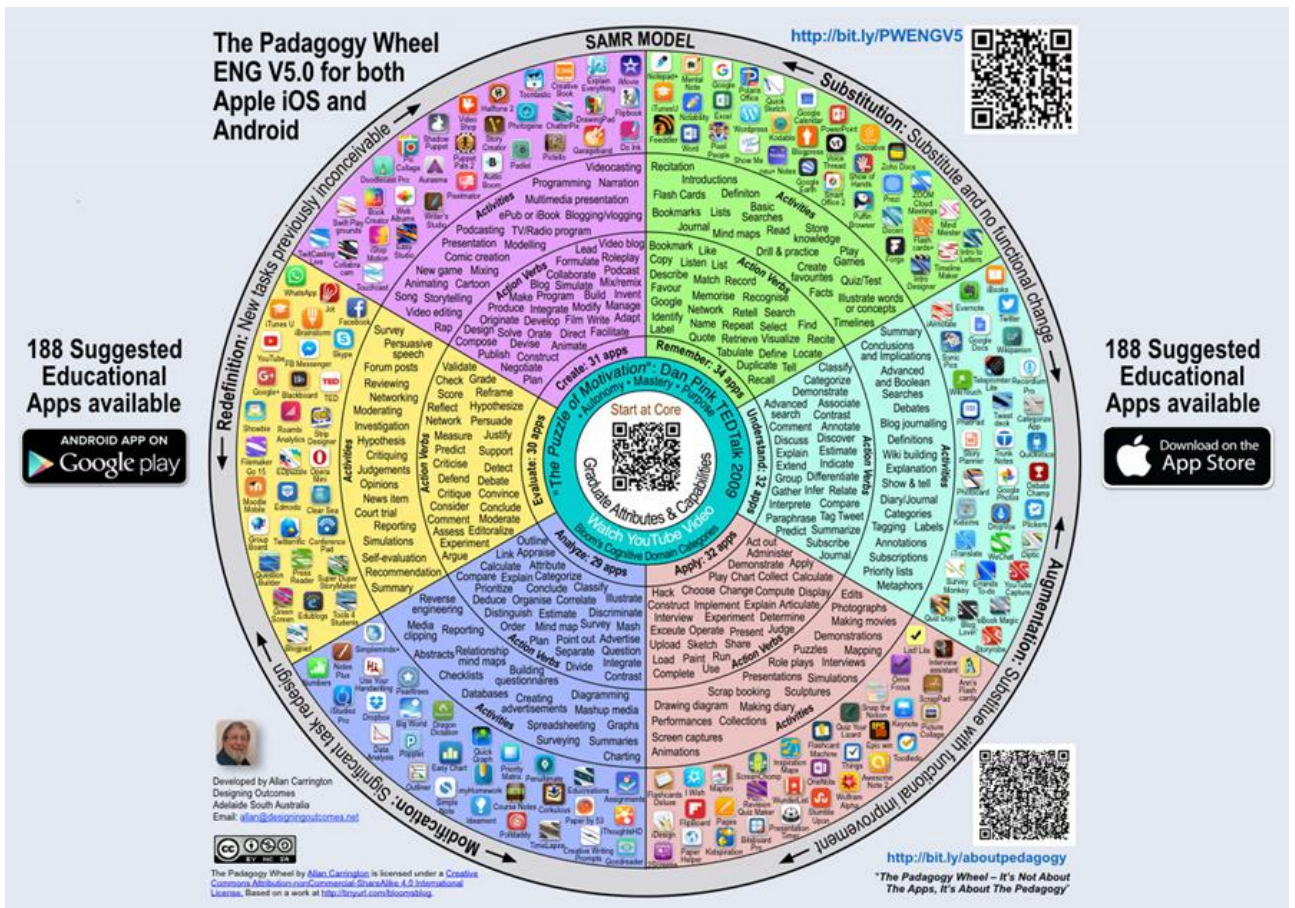
презентациите на обучаемите с техните снимки и снимките, които записват конкретни моменти по време на семинарите, както онлайн, така и присъствени – напр. забавни моменти по време на енергизиращи или заключителни дейности. Използва се и като инструмент за създаване на усещане за свързаност – повече за емоционалното измерение на обучението – към групата (обучаващи и обучаеми).

- Инструменти за уеб конференции

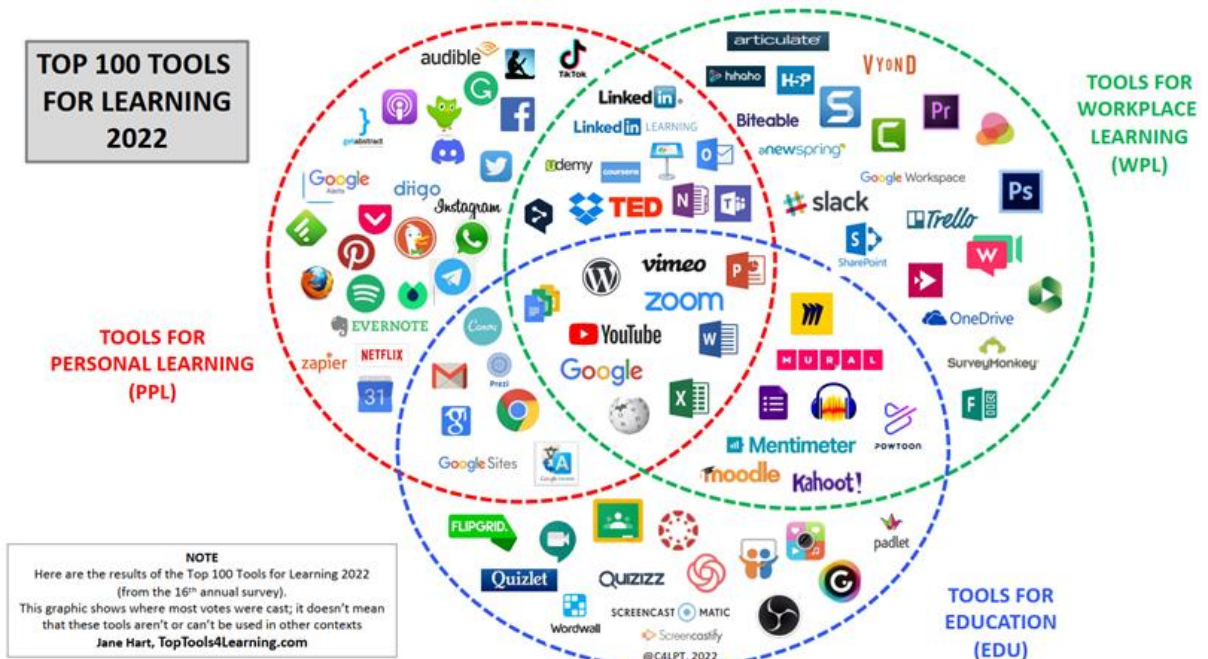
И накрая, когато планирате онлайн семинари, е необходимо да изберете инструмент за уеб конференции: учителите трябва да го владеят правилно, за да се възползват от различните функции, необходими по време на сесията – например: слайд презентация, чат стаи за под- групови дискусии, бяла дъска и т.н.

Както бе споменато по-горе, Инструментариумът не се фокусира върху ad hoc инструменти/дейности за обучение, използвани в различните учебни среди за различни цели, тъй като тяхното разнообразие е много широко и използването им зависи строго от целите на обучението и от стратегията за обучение – например видео може да се използва в среда с индивидуален темп, за да даде конкретни и подробни знания по дадена тема или може да се използва в семинари за насърчаване на дискусия и развиване на общи знания сред учащи се. Както беше казано, цифровите инструменти, които са създадени за обучение или които могат да се използват в рамките на обучението, са много и ще продължат да се увеличават. Изображенията по-долу показват голямото разнообразие от налични дигитални инструменти (дори тези снимки не са изчерпателни и след известно време вероятно дори няма да са актуални), които могат да се използват според различни учебни цели (изображение А) и учебни среди или процеси (изображение В). Още веднъж, групирането не може да се разглежда като постоянно и еднозначно, тъй като, както беше споменато, дигиталните инструменти отговарят на педагогическите нужди и начина, по който се използват в специфичен контекст на обучение.

Фигура 4 - Цифрови инструменти, групирани според тяхната функция

Фигура 5 - Инструменти, групирани според различни среди или процеси (обучението на работното място може да се разбира като среда за групово обучение) [Източник: <https://www.toptools4learning.com/>]

Основни дигитални инструменти за проектиране на обучение в екип

Наръчникът (ИП2а) вече включва няколко инструмента за проектиране на обучение: поради тази причина инструментите за дизайн (група А) не бяха разгледани подробно в предишните раздели. Независимо от това, по отношение на дигиталните инструменти е необходимо да се подчертае, че те могат да бъдат от решаващо значение, когато обучението се планира и управлява от група обучители, особено ако те също са разположени в различни географски точки. Използването на дигитални инструменти за сътрудничество става основен елемент за осигуряване на споделено изграждане на процеси на обучение, даване и получаване на обратна връзка, обмен и разработване на колективни материали, които да се използват по време на онлайн или присъствени семинари. Организирането на материалите в споделени онлайн папки също така прави възможно проследяването на целия процес на проектиране на обучението (проследяване на историята), позволявайки едно и споделено място за отразяване на направените избори и насърчаване на непрекъснатостта на мисълта в различните фази на дизайна на обучението.

Инструменти за съвместна работа базирани в облак, онлайн/виртуални дъски и уеб конференции са цифрови инструменти, които също са полезни за проектиране на обучение. И изборът на инструментите за фазата на проектиране вероятно ще повлияе на инструментите, използвани при провеждане (управление и развитие) на обучението. Всъщност по време на фазата на проектиране обучителният екип оценява и споделя своите дигитални компетенции и умения (както и на участниците), изследва и обменя специфични дигитални инструменти и идентифицира, в съответствие с целите и съдържанието на обучението, дигиталните инструменти да се използва в учебния процес и за конкретни сесии.

Етични въпроси: включване, поверителност и доверие

Както споменахме, технологиите и дигиталната сфера не са неутрални. Дигиталната трансформация, технологичното и цифрово развитие имат например осезаеми последици по отношение на екологичната устойчивост и социалните неравенства. Освен това, като мислим за комбинирано обучение, важно е да мислим за дигиталните инструменти по отношение на достъпността, поверителността и авторските права според ценностната ориентация и мета-компетенциите, които трябва да бъдат придобити, за да се ориентирате в дигиталната сфера.

● Включване: устройство и умения

Цифровите инструменти биха могли да подобряват включването и участието в обучение и образование на хора със специфични потребности от обучение благодарение на множеството форми, възприети в процесите на обучение и учене. Трябва обаче да се има предвид достъпа на участниците до подходящо устройство (лаптоп, мобилен телефон, таблет и др.) и инфраструктура (интернет връзка), за да могат да участват в онлайн сесии и да използват цифрови материали. Освен това участниците трябва да притежават подходящите цифрови умения, за да не срещат препятствия в процеса на обучение. Изборът на дигиталните инструменти трябва да вземе предвид нивото на дигиталните умения на участниците и, ако е необходимо, да предвиди конкретни инструменти и сесии, за да се запълнят евентуални пропуски.

● Поверителност и използване на лични данни: отворени/безплатни или инструменти със собственост

По опростен начин е възможно да се разпознаят поне два различни вида дигитални

инструменти според приетия лиценз: софтуерът с отворен код и безплатният софтуер от една страна и софтуерът с авторски права (лицензиран) от другата страна. Във всеки случай е много трудно да се разбере как се събират, съхраняват и използват личните данни на потребителите, поради сложността на уеб инфраструктурата и неясноти в условията за използване на цифровите инструменти. Като тенденция се очертава, че „Отвореният софтуер и приложенията, които не комерсиализират потребителските данни, са по-добри от другите“, така че ако обучителите имат адекватни цифрови умения, те могат да изберат тези видове инструменти. От друга страна, използването на инструменти с лиценз, заплащането таксата (абонамент или закупуване), трябва да гарантира правилното използване на личните данни – съгласно условията за използване. Грешен избор е използването на цифрови инструменти с лиценз безплатно, тъй като научихме, че в онлайн сферата, когато нещо е безплатно, това означава, че нашите данни (или продукти) са цената, която заплащаме.

Така че вероятно е важно и полезно да зададете на себе си – и на своята организация – някои въпроси, за да изберете правилните цифрови инструменти:

- Каква информация за студенти/участници съм длъжен да пазя поверително и сигурно? Какви са политиките на моята организация по този въпрос?

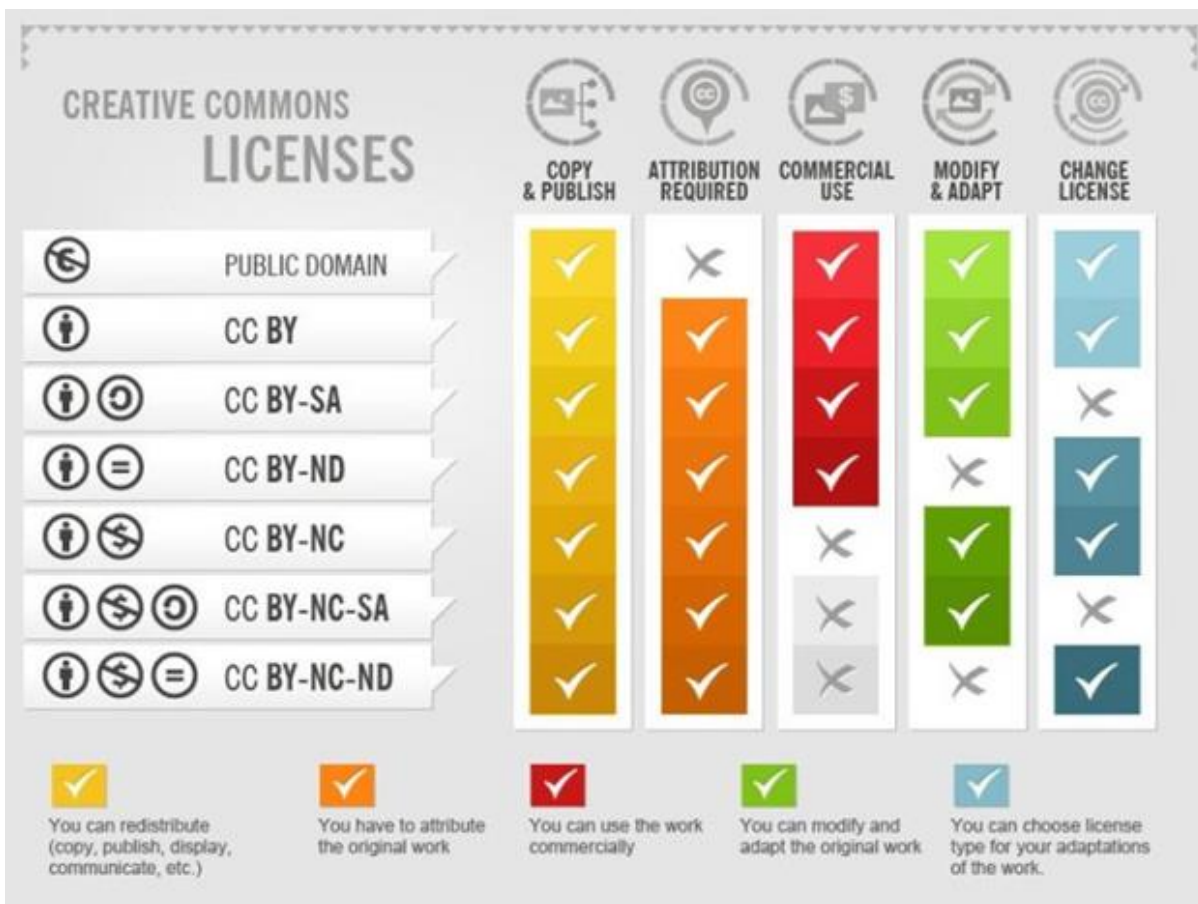
- Какъв е рискът, че чрез използване на определена технология политиките на моята организация относно поверителността могат лесно да бъдат нарушени? Кой в моята организация може да ме посъветва по този въпрос?

(Бейт, 2018 стр.534)

- Авторски права и Creative Commons

Морето от интернет е пълно с дигитални инструменти и материали за обучение – интелектуална собственост – които могат лесно да се използват, трансформират и обменят. Това е една от най-интересните и обогатяващи характеристики на мрежата. Въпреки това е важно да се има предвид, че тези ресурси имат различни видове лицензи за използване. Когато ресурсът (текст, изображения и т.н.) има ©лиценз, това означава, че е ресурс с авторски права и собственикът определя условията за използването му.

В мрежата също така е възможно да намерите голям брой ресурси под лиценз ©© Creative Common, които имат различни функции по отношение на употребата. „Лицензите Creative Commons дават на всеки, от отделни физически лица до големи институции, стандартизиран начин за предоставяне на обществено разрешение да използва тяхната творческа работа съгласно закона за авторското право. От гледна точка на повторния потребител, наличието на лиценз Creative Commons върху защитено с авторски права произведение отговаря на въпроса „Какво мога да направя с това произведение?“ . Следното изображение обобщава кода, който дефинира различните видове употреба.

Фигура 6 - Кодът, който дефинира различните видове използване на ресурс [Източник: Wageningen University & Research <https://www.wur.nl/en/article/What-are-Creative-Commons-licenses.htm>]

Отворени образователни ресурси (ООР). Съгласно Препоръката на ЮНЕСКО относно отворените образователни ресурси (2019 г.), те са „преподавателски, учебни и изследователски материали във всякакъв носител – цифров или друг – които се намират в публичното пространство или са пуснати под отворен лиценз, който позволява безплатен достъп, използване, адаптиране и преразпределение от други без ограничения или с известни ограничения.“

Целите и областите на действие на тази препоръка са описани, както следва:

1. Изграждане на капацитет: развиване на капацитета на всички ключови заинтересовани страни в образованието за създаване, достъп, повторна употреба, пренасочване, адаптиране и преразпределяне на ООР, както и за използване и прилагане на отворени лицензи по начин, съвместим с националното законодателство за авторското право и международни задължения;
2. Разработване на поддържаща политика: насърчаване на правителствата и образователните органи и институции да приемат регулаторни рамки в подкрепа на отвореното лицензиране на публично финансирани образователни и изследователски материали, разработване на стратегии, които да позволят използването и адаптирането на ООР в подкрепа на висококачествено, приобщаващо образование и през целия живот обучение за всички, подкрепено от съответните изследвания в областта;
3. Ефективен, приобщаващ и справедлив достъп до качествени ООР: подкрепа за приемането на стратегии и програми, включително чрез подходящи технологични решения, които гарантират, че ООР във всяка среда се споделят в отворени формати и стандарти, за да се увеличи максимално справедливия достъп, съвместното създаване, курирането и възможността за търсене, включително за

хора от уязвими групи и хора с увреждания;

4. Подхранване на създаването на модели за устойчивост за ООР: подкрепа и насърчаване на създаването на модели за устойчивост за ООР на национално, регионално и институционално ниво, както и планирането и пилотното тестване на нови устойчиви форми на образование и учене;

5. Насърчаване и улесняване на международното сътрудничество: подкрепа на международното сътрудничество между заинтересованите страни за минимизиране на ненужното дублиране в инвестициите за развитие на ООР и за разработване на глобален набор от културно разнообразни, местно подходящи, чувствителни към пола, достъпни образователни материали на множество езици и формати.

Идеята зад препоръката е, че образованието е общо благо и човешко право, което може да се възползва от приноса на квалифицирана мрежа от хора и организации и все още може да расте и да се подобрява от потребителите по целия свят. Този начин на мислене насърчава всеки да участва в създаването и подобряването на методологията на преподаване и учене като цяло, насочена към уязвимите групи в частност, и да подкрепя стратегия, насърчаваща приобщаващо и устойчиво образование с оглед на непрекъснато учене през целия живот.

Има много платформи, чрез които е възможно да се намерят различни видове ООР:

Международният център на ЮНЕСКО-UNEVOС

<https://unevoc.unesco.org/home/OER+platforms+and+services>

Като определен от ЮНЕСКО център за техническо и професионално образование и обучение (ТПОО), ЮНЕСКО-UNEVOС подкрепя държавите-членки в усилията им за укрепване и надграждане на техните системи за ТПОО. ТПОО е фокусирано върху придобиването на знания и умения за света на труда и помага на младежите и възрастните да развият уменията, необходими за заетост, достоен труд и предприемачество, като същевременно подкрепя приобщаващ и устойчив икономически растеж.

EduOpen LIBERA [LA] CONOSCENZA, PER TUTTI <https://learn.eduopen.org/>

EduOpen е проект, финансиран от Министерството на образованието, университетите и научните изследвания за извънредна интервенция по чл. 11 от Министерски указ от 4 ноември №. 815 (разпределяне на фонда за обикновено финансиране), насочен към създаването на платформа за предоставяне на курсове, определени като MOOCs (масивни отворени онлайн курсове) от мрежа от италиански университети и набор от избрани партньори. Създадената мрежа е отворена за присъединяването на други университети и органи/асоциации/мрежи от особено научно и културно значение.

Целта и философията на проекта е част от движението за отворено и цифрово образование, бързо развиващ се феномен, който в момента има над 60 милиона потребители по целия свят с месечно увеличение от над 40 000 нови потребители.

SALTO Toolbox <https://www.salto-youth.net/tools/toolbox/>

SALTO-YOUTH е мрежа от седем ресурсни центъра, работещи в европейски приоритетни области за младежта. Като част от стратегията за обучение на Европейската комисия, SALTO-YOUTH предоставя ресурси за неформално обучение за младежки работници и младежки лидери и организира обучение и дейности за установяване на контакти в подкрепа на организации и национални агенции (НА) в рамките на Програма Еразъм+ Младеж на Европейската комисия, Европейския корпус за солидарност и извън него.

Инструментите за обучение са представени като колекция от ресурси, полезни за обучителни дейности в областта на младежта. За да можем да проверим качеството, ние изброяваме само „инструменти за обучение“ на английски език.

Те могат да бъдат от различни видове: енергизиращи, упражнения, презентации (PowerPoint), текстове за фон и размисъл, CD-ROM, видеоклипове и др.

Те могат да бъдат по различни теми: антирасизъм и културно многообразие, социално включване, EuroMed, Югоизточна Европа, управление на проекти, межкултурно обучение и др.

Въпроси за насочване при избора и използването на обучителни средства⁶

Тези въпроси са само предложение. Според различния учебен, организационен и целеви контекст е възможно да добавите повече или да пропуснете някои от тях:

Кои са вашите участници?

1. Какъв е мандатът или политиката на вашата организация, отдел или програма по отношение на достъпа? Как ще бъдат подкрепени участниците, които нямат достъп до даден дигитален инструмент?
2. Какви са вероятните демографски характеристики на участниците, които ще обучавате? Колко подходящ е дигиталният инструмент, който възнамерявате да използвате за тези участници?
3. Какви дигитални умения очаквате да притежават вашите участници, преди да започнат обучението? Как могат да се използват дигитални инструменти за справяне с различията в обучението на учениците?

Лекота на използване

1. 4. Колко интуитивно лесен за използване е цифровият инструмент, както от участниците, така и от вас?
2. Колко надежден е цифровият инструмент? Колко лесно е поддържането и надграждането на цифровия инструмент?
3. Имате ли адекватна техническа и професионална поддръжка, както по отношение на технологията, така и по отношение на дизайна на материалите?
4. Какви награди бих могъл да получа за използването на нов дигитален инструмент в моето обучение? Дали използването на нов дигитален инструмент ще бъде единствената иновация или мога също да променя начина си на обучение с този дигитален инструмент, за да постигна по-добри резултати?
5. Какви са рисковете при използването на този цифров инструмент?

Каква е цената в пари и време?

1. Разработката на кои средства може да ви отнеме много време? Кое бихте могли да направите бързо и лесно?
2. Колко време отделяте за подготовка на лекции? Може ли това време да бъде изразходвано по-добре за подготовка на учебни материали, за взаимодействие с участниците (онлайн и/или лице в лице)?
3. Какъв вид помощ можете да получите във вашата организация от дизайнери на обучение и медийни специалисти за медиен дизайн и развитие?
4. Какви отворени образователни ресурси могат да се използват за този курс? Бихте ли могли да използвате отворен учебник, като по този начин спестите на участниците разходите за закупуване на учебници? Може ли библиотеката или вашата група за поддръжка на дигитален инструмент за обучение да ви помогне да идентифицирате потенциални ОЕР за вашия курс?

Обучение и други педагогически фактори

1. Какви са желаните резултати от обучението по отношение на съдържание и умения?

---

⁶ Селектирани и адаптирани от Bate, 2018, pp. 526-534

2. Какви обучителни стратегии ще бъдат използвани за улесняване на резултатите от обучението?
3. Какво наистина трябва да се направи лице в лице на този курс?

Взаимодействие

1. По отношение на уменията, които се опитвам да развия, какви видове взаимодействие ще бъдат най-полезни? Какъв медиен или цифров инструмент мога да използвам, за да улесня този вид взаимодействие?
2. По отношение на ефективното използване на моето време, какви видове взаимодействие ще доведат до добър баланс между разбирането на обучаемото и развитието на уменията на учениците и времето, през което ще общувам лично или онлайн с участниците?

Организационни въпроси

1. Колко и каква помощ мога да получа от организацията при избора и използването на средства за обучение? Помощта лесно ли е достъпна? Колко добра е помощта? Имат ли професионализма, от който ще имам нужда? В крак ли са с използването на новите технологии за обучение?
2. До каква степен ще трябва да следвам „стандартни“ технологии, практики и процедури, като например използване на система за управление на обучението или система за заснемане на лекции, или ще бъде насърчаван и подкрепян да опитам нещо ново?

Работа в мрежа

1. Колко важно е да се даде възможност на обучаемите да общуват извън рамките на курса, с други специалисти по предмети, професионалисти в областта и подходящи хора в общността? Може ли курсът или обучението на студентите да се възползват от такива външни връзки?
2. Ако това е важно, какъв е най-добрият начин да направите това? Използвате най-вече социални медии? Да интегрирам ли обучението с други дигитални инструменти за стандартни курсове? Делегиране на отговорност за неговия дизайн и/или администриране на участници или обучаеми?

Сигурност и поверителност

1. Каква информация за обучаемите съм длъжен да пазя като поверителна? Какви са политиките на моята организация по този въпрос?
2. Какъв е рискът, че чрез използването на конкретен дигитален инструмент политиките на моята организация относно поверителността могат лесно да бъдат нарушени? Кой в моята организация може да ме посъветва по този въпрос?
3. Кои области на обучение, ако има такива, трябва да държа зад затворени врати, достъпни само за участниците, регистрирани в моя курс? Кои технологии най-добре ще ми позволят да направя това?

